

Miłosz, Czesław, Gedichten. Gekozen, vertaald en van nawoord voorzien door Gerard Rasch, Amsterdam Antwerpen 2003 (Atlas)

OCHTEND

Mooi is de aard
mooi zijn de wolken
mooi is de dag
- uitgestrekt de dageraad

zo zong de mens al kijkend naar de stad beneden
waar een batterij van honderd schoorsteenpijpen rookte.

En het boord op tafel werd tot een mysterie
de ader in het voorhoofd klopte van die aanblik
en de mens zijn armen omhoog geheven houdend
lachte, danste er in zijn hemdsmouwen omheen.

De smaak van brood doet aan het zonlicht denken
als je eet kan brood opschieten als een straal
gaand naar zijn werk voelde de mens liefde
en sprak tegen de straatstenen hierover.

Ik houd van de materie die slechts een wervelende spiegel is.
Ik houd van de stroom van mijn bloed de enige oorzaak van de wereld.

Ik geloof in de afbreekbaarheid van alles wat bestaat.
Om niet te verdwalen heb ik op mijn hand een blauwe aderkaart.

Czesław Miłosz

EEN LIED

voor Gabriela Kunat

Zij
De aarde drijft weg van de oever waar ik sta,
en steeds zwakker schijnen gras en bomen.
Kastanjeknoppen, lichten van de ranke berk,
nooit meer zal ik jullie zien.
Met de dodelijk vermoeide mensen trekken jullie weg,
rennen naar de nacht toe, met de zon wiegend als een vlag,
ik ben bang alleen te blijven, want buiten mijn lichaam heb ik niets
-het flinkt in het donker, een ster met gekruiste armen,
ik durf niet eens mijzelf aan te zien. O aarde,
verlaat mij niet!

Koor

Van de rivieren is het ijs al weggedreven, het groen is welig opgekomen,

de velden zijn geploegd, de duiven nestelen in het bos,
door de bergen rent de hinde, schreeuwt haar bruiloftslied,
de hoge bloemen bloeien, de warme tuinen dampen.
Kinderen spelen met de bal, dansend op de weiden, drie aan drie,
de vrouwen wassen in de beken, om de maan te vangen.
Alle vreugde komt uit de aarde, er is geen blijdschap buiten haar,
de mens is haar gegeven, laat hij niets begeren dan de aarde.

Zij

Ik wil je niet, je zult me niet bekoren. Vaar heen, opgewekte zuster,
ik voel je aanraking nog, ik voel haar branden in mijn nek.
Nachten van liefde met jou waren bitter als de as van de wolken,
en daarna kwam de dageraad in rood, boven de meren
zweefden de eerste zwarte sterns en zoveel verdriet - maar huilen
kon ik niet, alleen liggen
en de ochtenduren tellen, luisteren naar het koude ruisen
van de hoge, dode populieren. Wees mij genadig, Heer.
Scheid mij van de gulzige mond der aarde.
Zuiver mij van haar onware liederen.

Koor

De lieren draaien, de vissen spartelen in de netten,
de gebakken broden geuren, de appels rollen over tafel,
de avonden dalen van de trap, de trap van het levend lichaam,
alles verwekt uit de aarde, de aarde is volmaakt.
Zware schepen maken slagzij, de koperen broeders rijden uit,
dieren doen hun ruggen wiegen, vlinders vallen in de zee,
manden dwalen in de schemer, het avondrood woont in de appelboom,
alles is verwekt uit de aarde, alles keert in haar terug.

Zij

O, was er in mij maar een zaadje zonder roest,
één zaadje maar, dat zou overleven,
dan kon ik slapen in een wieg die beurtelings
naar het donker en de dageraad toe neigde.
Ik zou rustig wachten tot de trage slinger was gedoofd,
tot plotseling de naakte werkelijkheid zich vertoonde
en een veldbloem of een veldkei zou kijken
met een nieuw en onbekend gezicht.
Dan zouden zij, die leugenachtig leven,
als waterplanten op de bodem van de baai,
zijn als het naaldenkleed voor wie van boven
door de wolken naar het bos beneden kijkt
Maar in mij is niets dan mijn ontzetting,
niets dan de loop van de duistere golven.
Ik ben de wind, die verdwijnend in de donkere wateren blaast,
de wind ben ik die gaat en zich niet omdraait,
paardebloemdons op de zwarte wereld weiden.

Laatste stemmen

In de smidse aan het water slaat de hamer,
een man, gebogen, repareert een zeis,

zijn hoofd glimt in de vlammen van het vuur.

Dan wordt de eerste kienspaan aangestoken,
uitgeput leggen de knechts hun hoofd op tafel.
De schaal staat al te dampen, en de krekels zingen.

Eilanden zijn slapende dieren,
ze nestelen zich brommend in het meer,
met boven hen een dunne, dunne wolk.

Wilno 1934

*

jij sterke nacht Er is niets dat in jou dringt,
geen ijle wolkenchim, geen vlam van de mond.
Ik hoor je stem in het donker droomdistrict
en je schijnt zo alsof de dag al nader komt.

jij bent de nacht. Ik zag de naderende strijd,
ik zag het kwaad, toen ik in liefde bij jou lag.
Het plebs ontwijkt het, mij gaat de roem voorbij,
door een schoen vertrapt verspat muziek als glas.

De vijanden zijn sterk, de aarde is te krap,
terwijl jij, beminde, haar getrouwe blijft
Bij de aardse wateren een zwarte vlier, een tak,
die de wind uit verre wouden naar ons drijft.

Onvrouwelijke goedheid, reusachtige wijsheid,
o Sterfelijke, rusten in jouw broze hand.
De gloed van de kennis licht op je voorhoofd:
een ineengedoken maan, niet rond omrand.

Wilno, 1934

DE TRAGE RIVIER

Zo mooi als dit jaar is de lente sinds lang
niet geweest; het gras welig vlak voor het maaien,
en rijkelijk bedauwd. 's Nachts hoor je muziek
van de rand van moerassen, een roze school
in het oosten wacht het ochtenduur af.
Op dit uur zal elke stem voor ons een kreet zijn
van triomf. Glorie, pijn en glorie voor de wolken,
voor het gras, het groene eikenbos, de poorten
van de aarde scheuren open, haar sleutel blootgelegd,
daar groet de ster de dag al. Waarom hebben jouw
ogen dan toch die onzuivere glans in zich gesloten,

als de ogen van die schepselen die nooit het kwaad
ervoeren en slechts hunkeren naar misdaad? Waarom
schijnen door je toegeknepen ogen hete diepten
van de haat? Jou wacht het heersen, jou wachten
de wolken, spelend in vergulde ringen, jouw roem
fluisteren alle esdoorns langs de wegen,
naar jouw handen loopt van elk levend wezen
een onzichtbaar toom - je geeft een snelle ruk
en alles draait een halve slag in het rond
onder het baldakijn dat cirrus wordt genoemd.
En welke taken wachten je? O, een beboste berg
wacht jou, met erop nog slechts de omtrek
van een groot gebouw, een dal waar koren hoort
te groeien, een rafel, een blanco bladzij waarop
misschien een dichtwerk wordt geschreven,
Vreugde en gezwoeg. Maar het pad glipt in een vaart
onder de voeten weg, een wit en kringelend spoor,
zodat de blik nauwelijks zijn groet gesproken heeft,
of de handdruk verslapt, je zucht en de storm is bedaard.
En dan draagt men de wreedaard door het veld,
zijn grijze hoofd wiegt heen en weer, bij de kust
legt men hem neer, waar de wind de vaandels oprolt,
waar op het grind de voetstap van een schoolklas klinkt,
een vrolijk lied.

'Dat ze brullend mogen drinken onder feestgedruis,
en in de ruïen, niet wetend: gelukkig of slechts uitgeput,
van hun zwangere vrouw het brood ontvangen.
Voor geen enkel reken hebben zij het hoofd gebogen,
mijn broeders, dorstend naar genot en opgetogen,
voor wie de wereld voorraadkamer is, een vreugdehuis.'

'Ach, het gespuis zit op het lentegras,
daarbij een crematorium als een witte rots,
en rook stijgt uit de dode wespennesten op.
Mandolinegejengel smoort wat grootheid was.
Op de hopen voedsel, boven asgrauw mos,
rijst een nieuwe oogst, maaien zeisen in het stof.'

Een lente zo mooi als deze had de wereldreiziger
lang niet gezien. Bloed van dollekervel- rood
strekten zich de weidse wateren voor hem uit,
een vloot van zeilen snellend door het duister
leek de laatste trilling van een verre zuivere noot.
In het licht van planeten, vallend uit het hemelruim,
zag hij gedaanten, op het strand geworpen,
en toen de golf verstomd was, bleef het stil,
de lucht van jood? heliotroop? steeg uit het schuim.
In de duinen werd Maria, Maria gezongen,.
op het zadel zijn hand leggend, gutschend van bloed,
wist hij niet of dit het nieuwe teken was, en of het
zou verlossen, hoewel het maandag nog doodde.

Het wiel van menselijke verblinding moet
eerst driemaal ronddraaien, eer ik zonder angst
zal kijken naar de macht die slaapt in mijn hand,
naar de lente, de hemel en de zeeën, en het land.
Eerst moet driemaal de leugen overwinnen
dan pas kan de grote waarheid weer herleven,
en dan verrijzen in de glans van zeker ogenblik
de lente en de hemel, de zeeën en het land.

Wilno, 1936

WOLKEN

O wolken, mijn angstwekkende wolken
wat bonkt het hart, wat een droefheid op aarde,
donkere wolken, wolken wit en zwijgend,
met tranen in de ogen zie ik jullie in de dageraad
en ik weet dat in mij hoogmoed en begeerte,
wreedheid en het zaad van de verachting
een leger voor mijn doodsslaap zullen vlechten
en dat mijn mooiste leugenkleur de waarheid '
al heeft afgedekt. Dan sla ik mijn ogen neer
en voel ik weer die storm door mij razen,
dor en brandend. O, jullie die mij angst aanjagen,
wachters van de wereld, wolken! Laat ik slapen,
laat de genade van de nacht mij met zich dragen.

Wilno, 1935

VOORWOORD

Jij die ik niet kon redden,
hoor mij aan.
Begrijp mijn eenvoudige taal, voor een andere zou ik mij schamen.
Ik zweer: in mij is geen toverkunst van woorden.
Ik spreek zwijgend tot jou, als een wolk of een boom.

Wat mij sterk maakte, was dodelijk voor jou.
Het afscheid van het tijdperk hield jij voor een nieuw begin,
de inspiratie van de haat voor lyrische schoonheid,
de blinde kracht voor een voldongen vorm.

Hier is het dal van ondiepe Poolse rivieren. En de reusachtige brug,
de witte mist in. Hier is de gebroken stad,
waar de wind je graf bestookt met meeuwengekwetter,
nu ik met je praat.

Wat is een poëzie

die volkeren noch mensen redt?
Een samenzwering van ambtelijke leugens,
een lied van dronkelappen die iemand dadelijk de keel afsnijdt,
een leesboek voor de meisjesklas.

Dat ik zonder het te kunnen goede poëzie verlangde,
dat ik haar verlossende doel pas laat begreep,
dat, alleen dat is mijn redding.

Vroeger werd op graven gierst, papaverzaad gestrooid,
voedsel voor de doden die er kwamen - vogels.

Dit boek leg ik hier neer voor jou die vroeger leefde,
opdat je ons van nu af aan niet meer bezoekt

Warszawa, 1945

VLUCHT

Toen wij de brandende stad ontvluchtten
en op de eerste veldweg achter ons blikten,
zei ik: 'Laat gras onze sporen overwoekeren,
laat de tierende profeten in het vuur verstommen
en de doden aan de doden zeggen wat gebeurd is,
ons is beschikt een onstuimige, nieuwe stam te baren,
vrij van het kwaad en het geluk dat daar sluimerde.
Kom.' En het vlammeende zwaard opende de aarde voor ons.

IN MIJN VADERLAND

In mijn vaderland, waar ik niet terugkeer,
is ergens een meer in een bos, reusachtig,
met weidse wolken, verscheurd en fantastisch;
wanneer ik achter me blik. dan zie ik ze weer.

En ondiep water in donkere schemer fluisterend,
een bodem waarop gras vol doornen groeit,
de roep van zwarte meeuwen, zonsondergangen
koud en rood, daarboven talingen fel fluitend.

't Slaapt in mijn hemel, dat meer van doornen.
Ik buk en ontwaar op de bodem een lichtschijn,
mijn leven. En ook wat mij bang maakt is daar,
tot de dood voor eeuwig mijn vorm heeft voleind.

Warszawa, 1937

DE STEMMEN VAN ARME MENSEN

Liedje over het wereldeinde

Op de laatste dag van de wereld
cirkelt een bij om de bloem van de kers,
boet een visser zijn glinsterend net,
dansen de dolfijnen vrolijk op zee,
klampen jonge mussen zich vast aan de goot,
en heeft de slang een gouden huid, want zo hoort het.

Op de laatste dag van de wereld
lopen vrouwen onder parasols door het veld,
slaapt op het gras een dronkaard zijn roes uit,
schalt de roep van de groenteman in de straat,
vaart een scheepje met een geel zeil naar een eiland,
en klinkt lang in de lucht een viool
die een nacht vol sterren ontsluit.

En hen die bliksem en donder verwachtten
stelt het teleur.
En zij die tekens en trompetten van aartsengelen verwachtten
geloven niet dat het nu al gebeurt.
Zolang de zon en de maan daarboven zijn,
zolang de hommel de roos zal bezoeken,
zolang er roze kinderen worden geboren,
gelooft niemand dat het nu al gebeurt.

Alleen een grijsaard die een profeet was geweest,
ware het niet dat hij iets anders te doen heeft:
zegt, terwijl hij de tomaten opbindt:
Een ander wereldeinde komt er niet,
een ander wereldeinde komt er niet.

Lied van een burger

Als een steen van de bodem die de uitdroging zag van de zee,
en een miljoen witte vissen, springend in doodsstrijd
zie ik, arme man, de mierenhoop van witte, naakte volkeren
zonder vrijheid. Zie ik de krab die zich voedt met hun vlees.

Ik zag de val van staten en de ondergang van natiën,
de vlucht van koningen en keizers, de macht van tirannen.
Ik kan nu stellen, in dit uur,
dat ik hoewel alles ondergaat- besta,
dat een levende hond beter is dan een dode leeuw,
zoals de Schrift zegt.

Ik, arme man, zit met toegeknepen ogen op een koude stoel,

ik zucht en denk aan de hemel met zijn sterren,
aan de non-euclidische ruimte, de voortplanting van de amoebe,
aan de hoge heuvels van de termieten.

Buiten loop ik in een droom; val ik in slaap, dan komt de werkelijkheid
en word ik achtervolgd, en ren ik badend in het zweet
over de pleinen van de steden, weggedragen door het morgenrood,
en zit ik onder marmeren resten van een poort
en drijf handel in wodka en in goud.

Terwijl ik meer dan eens dichtbij was,
in het hart van het metaal reikte, in de geest van aarde, vuur en water,
en het onbekende zijn gezicht onthulde,
zoals in de spiegel van een beek zich de rustige nacht onthult.
En ik begroet werd door blinkende tuinen met koperen bladeren,
dovend, zodra je ze beetpakt.

En buiten, vlakbij, is de oranjerie van de werelden,
waar kever en spin de gelijken van planeten zijn,
waar een zwerfatoom fonkelt als Saturnus,
en vlakbij, in de hete zomer, de oogsters een koude kruik
naar hun lippen brengen

Dit wilde ik, niets meer. In de ouderdom
als de oude Goethe voor het aangezicht van de aarde staan
en haar herkennen, en haar verzoenen
met mijn werk, opgetrokken als een veste in het bos,
aan een rivier van wisselende lichten en vluchtige schaduwen.

Dit wilde ik, niets meer. Wie is dan
schuldig? Mijn jeugd en volwassenheid,
door wie zijn ze mij ontnomen, wie heeft
mijn beste jaren aangezet met angst? Wie,
ach wie is schuldig, Heer, wie is schuldig?

En denken kan ik slechts aan de hemel met zijn sterren,
aan de hoge heuvels van de termieten.

De arme dichter

De eerste beweging is zingen,
de vrije stem die de bergen en de dalen vult,
de eerste beweging is vreugde,
maar ze wordt afgenomen.

En nu de jaren mijn bloed anders hebben gemaakt
en duizend planetaire stelsels in mijn lichaam zijn geboren en gedooft,
zit ik, een sluw en toornig dichter,
met boosaardig dichtgeknepen ogen,
en ik overdenk mijn wraak,

de pen wegend in mijn hand.

Ik zet hem op papier en hij krijgt knoppen, bladeren, raakt bedolven onder bloemen,
en de geur van die boom is schaamteloos, want daar, op de reële aarde,
groeien zulke bomen niet en als een klap in het gezicht
van hen die lijden is de geur van die boom.

Sommigen verschuilen zich in de wanhoop, die zoet is
als zware tabak, een glas wodka gedronken in het uur van zelfverlies.
Anderen hebben de hoop van de dommen, roze als een erotische droom.

Weer anderen vinden rust in de afgodendienst van het vaderland,
die lang kan bestaan,
zij het weinig langer dan de negentiende eeuw nog duurt.

Maar mij is een cynische hoop gegeven.
Want sinds ik mijn ogen opende, zag ik niets dan bloedbaden, branden,
dan onrecht, vertrapping en de komische schande van schreeuwers.
Mij is de hoop van de wraak op anderen en op mijzelf gegeven,
aangezien ik hem was die wist
en voor zichzelf daaruit geen enkel profijt trok.

St Ign. Witkiewicz

Vuur, alsem en stof.
Hier sta ik in het aangezicht van het ondeelbare.
Vuur, alsem en de zoete kers
op de vlakke puingrond van onbestendige staten.

Voor de laatste keer tilt de wind een wolk op,
ik zeg hardop wat ik voor het laatst zie,
in het felle licht van het ondeelbare:
hoger dan de hemel, dan de kreet van de ganzen in weidse rivieren,
klimt een kleine spin omhoog langs een briljant,
daaronder alsem, distels en de zoete kers
op de slaperige velden van onomgrensde staten.

Hier ben ik, overwonnen,
ik onderga de ondergang van elk levend schepsel.
Ik echter weet dat het mijn lot is, mijn lot alleen.
Hier ben ik, overwonnen, de aarde wijkt van mij,
en de broze vorm van het geheugen smelt als was.

Al het kraken van de wieg, al het zingen van de moeders die hun kinderen sussen,
al het hijgen van geliefden, de ogen bloeddoorlopen,
alle sneeuw van het oranje ochtendgloren in de bergen
zijn nog in mij. Nog even zijn ze er,
tot ik in de afgrond van het zwarte zenit stort.

Hier overwint een mensheid, vruchtbaar en verbeterd,

die niet dorst naar het geheim, die zich vermeerdert en bestaat.
In weerwil van haar wilde ik de bodem raken,
hoewel het gelijk aan haat kant staat, want alleen zo
raakt men aan de bodem.

KIND VAN EUROPA

1

Wij bij wie het zoet van de dag de longen doorstroomt
en die in mei de takken zien bloeien,
zijn beter dan zij die zijn omgekomen.

Wij die lang kauwend ons de beste spijzen laten smaken
en volop van de pleziertjes van de liefde genieten,
zijn beter dan zij die door ons zijn begraven.

Uit de vuurovens, de prikkeldraadversperringen
waarop de wind van eindeloze herfst en fluit,
uit veldslagen waarbij de lucht, verwond, krampachtig brult,
wisten wij door sluwheid en door kennis te ontsnappen,

door anderen naar gevaarlijker oorden te sturen,
door hen luid schreeuwend aan te vuren tot de strijd,
door ons terug te trekken, wetend dat de zaak verloren was.

Staan voor de keuze tussen onze dood en die van een vriend
kozen we de zijne, koud denkend: als het maar snel gebeurt.

We verzegelden de deuren van de gaskamers, we stalen brood,
wetend dat de volgende dag zwaarder dan de vorige zou zijn.

Zoals het mensen betaamt leerden we goed en kwaad kennen.
Onze boosaardige wijsheid heeft op de aarde haar gelijke niet.

Men dient het als bewezen te beschouwen dat we beter zijn dan zij,
de naïeven, ontvlambaar maar zwak, wie het leven niet veel waard was.

2

Koester je verworven kundigheden, kind van Europa,
erfgenaam van de gotische kathedralen, de kerken van de barok
en de synagogen waarin het geween van het vertrapte volk aanzwol,
erfgenaam van Descartes en Spinoza, wie het woord' eer' is nagelaten,
nakomeling van Leonidas,
koester je kundigheden, in uren van gevaar verworven.

Je geest is goed geoefend, in staat om ogenblikkelijk
de goede en de slechte kanten van elk ding te onderscheiden.
Je geest is sceptisch en verijnd en verschaft je genoegens
waar het primitieve volk geen benul van heeft.

Geleid door deze geest zul je ogenblikkelijk
de juistheid inzien van de adviezen die wij verstrekken.
Laat het zoet van de dag je longen doorstromen.
Daartoe dienen deze wijze en precieze voorschriften.

3

Er is geen sprake van de triomf van het geweld,
dit is immers de tijd waarin de gerechtigheid overwint.

Noem het geweld nooit, anders kan men je ervan betichten
in het verborgene doctrines aan te hangen die bankroet zijn.

Wie de macht heeft, dankt deze aan de logica van de geschiedenis.
Bewijs de logica van de geschiedenis de eer die haar toekomt.

Laat de mond die de hypothese uitspreekt
niet weten van de hand die het experiment vervalst.

Laat jouw hand die het experiment vervalst
niet weten van de mond die de hypothese uitspreekt.

Weet hoe je met onfeilbare precisie een brand voorspelt.
Waarna je het huis in brand steekt en dat gebeurt wat moest
gebeuren.

4

Laat een klein zaadje van waarheid uitgroeien tot een plant van leugens,
volg niet diegenen na die liegen zonder eerbied voor de werkelijkheid.

Laat de leugen logischer zijn dan de gebeurtenissen,
zodat de uitgeputte reizigers er leniging in vinden.

Na een dag van leugens- verzamelen we ons in select gezelschap,
ons schaterend op de dijen slaand, als iemand onze daden noemt.

Elkaar lof toezwaaiend, zeggend: scherp geredeneerd,
of elkaar lof toezwaaiend, zeggend: wat een talent!

Wij zijn de laatsten die nog vreugde kunnen putten uit cynisme.
De laatsten bij wie de sluwheid niet ver van de wanhoop ligt.

Nu wordt al een generatie met een dodelijke ernst geboren,
een die letterlijk opvat wat wij met een lach aanvaardden.

5

Laat je woorden niet door hun betekenis betekenen,
maar door tegen wie ze zijn gebruikt

Maak de dubbelzinnige woorden tot je wapen,
dompel heldere woorden in het donker van de encyclopedie.

Oordeel niet over enig woord, voordat de ambtenaren

in de kaartenbakken hebben nagekeken wie het zoal hanteert.

De stem van de hartstocht is beter dan de stem van de rede,
want hartstochtlozen kunnen de geschiedenis nooit veranderen.

6

Houd van geen enkel land: landen gaan makkelijk ten onder.
Houd van geen enkele stad: een stad valt makkelijk in puin.

Bewaar geen souvenirs, want uit je laden stijgt
een rook op die je adem zal vergiftigen.

Wees niet met de mens begaan: mensen komen makkelijk om.
Of worden vertrapt en roepen dan jouw hulp in.

Kijk niet in de meren van het verleden: hun roestovertrokken spiegel
zal een ander gezicht vertonen dan je verwachtte.

7

Wie over de geschiedenis spreekt, is altijd veilig.
De doden staan niet op om te getuigen tegen hem.

Elke daad kun je hun toeschrijven, welke je maar wilt
Zwijgen zal het enige antwoord zijn.

Hun lege gezicht doemt op uit het diepst van de nacht.
Je verleent het de trekken die je nodig hebt.

Trots op je macht over mensen die reeds lang verdwenen zijn
Verander het verleden naar je eigen, betere gelijkenis.

8

De lach die ontstaat uit respect voor de waarheid
is de lach die de vijand van het volk lacht.

De eeuw van de satire is ten einde. We zullen niet meer
in listige taal met stuntelige monarchen spotten.

Streng zoals de bouwers van een grote zaak betaamt,
veroorloven we ons louter vleierende geestigheden.

Laten we met opeengeklemd lippen, onze logica indachtig,
voorzichtig in het tijdperk treden van het ontketend vuur.

New York, 1946

IN MILAAN

1

Hoe ver zijn die jaren, mijn en niet mijn,

toen men gedichten schreef over Italië,
die de avonden bij Siena vertelden
of de cicaden in Siciliaanse ruïnes.

Tot diep in de nacht liepen we over Piazza del Duomo.
Hij: dat ik te zeer politiek was geworden.
Waarop ik min of meer zo antwoordde:

‘Als er een spijker in je schoen zit, wat dan?
Houd je dan van die spijker? Zo is het met mij.
Ik sta aan de kant van de maan tussen de wijngaarden
terwijl hoog in de Alpen de sneeuw is te zien.
Ik sta aan de kant van de cipressen in de dageraad,
aan de kant van de blauwe lucht in de dalen.
Vandaag nog zou ik een lied kunnen schrijven
over de smaak van de perzik, september in Europa.
Niemand zal mij zeggen dat ik geen vreugde ken
of geen oog heb voor de meisjes die langs flaneren.
Ik verberg niet dat ik alle bloemen die bestaan
zou willen eten, en alle kleuren die bestaan.
Veertig jaar al verslind ik de wereld, tevergeefs,
er zou genoeg van zijn voor duizend jaar.
Ja, een dichter van de vijf zintuigen zou ik willen zijn,
en daarom verbied ik mij er een te worden.
Ja, een gedachte weegt minder dan het woord 'citroen',
en daarom reik ik in woorden nooit naar vruchten.
Uit mijn taal vertaal ik: 'Wie de aarde nooit heeft aangeraakt. . .'
Dat is vroeger geschreven. Niet ieder begrijpt het.

2

Een fabriek bezoeken is als gevangenis bezoek,
de gidsen zijn trots omdat de straf zo mild is.

Glas en aluminium in de bedrijven van Olivetti,
crèches, woningen, op de achtergrond de Alpen.
Met mij zijn een hindoe, een neger met getatoeëerd gezicht,
en een kleine Amerikaanse die van alles noteert.

Heiligen vliegend als een zwaluw over het goud,
slot waar het prinsesje Bona Sforza opgroeide,
die later uitgehuwelijkt werd aan een barbaarse vorst,
blok marmer met sporen van een mensenhand,
niet jullie heb ik nodig op mijn reis,
of eigenlijk, jullie voegen je
in de substantie die ik niet doorgronden kan,
waar de buiging van een hoofd in een trattoria,
de beweging van een hand die op de markt een mand draagt,
bestaan, in dingen veranderd.

In deze fabriekshal heb ik hun ogen gezien,
eeuw na eeuw verstrekt in deze fabriekshal.
Dit is nu het zorgvuldigst gemaakte product ter aarde,

met een geest die door de huid schijnt als een zon.

Nee, ik vraag niet hoeveel ze verdienen,
hoeveel het brood, de wijn, het vlees kost.
Vraag niet of de kinderen op kolonie gaan,
ik ben geen sociaal-democraat.

De vingers die Siena's okertinten mengden,
de ogen die de gedachte raadden van een ander mens.
Zijne Koninklijke Menselijke Hoogheid voor acht uur opgesloten.
En een film met een kus, een kogel uit een pistool.

Daarna droom je lang van het baardig gezicht van Leonardo,
in het Museum van de techniek in Milaan.

3

We wandelden daar waar de fonteinen misen
en kleurige stenen op de bodem glinsteren.
Het was bijna een geluk te weten toen
dat ik, als die waterspiegel,
mijn geliefde zelfbeeld stuksla.

Brie-Comte-Robert, 1955

WAT EENS GROOT WAS

Voor Aleksander en Olga Wat

Wat eens groot was, bleek klein te zijn.
Rijken verbleekten als besneeuwd koper.

Wat verbijsterde, verbijstert nu niet meer.
De hemelse aarden blijven draaien en schijnen.

Languit liggend in het gras laat ik aan de rivier,
als lang, lang geleden, bootjes te water van schors.

Montgeron, 1959

Czeław Miłosz

DROOMALBUM

10 mei

Zou ik me vergissen in het huis of de straat,
de trap, al kwam ik hier ooit elke dag?
Ik keek door het sleutelgat: ja, die keuken, en toch niet.

Bij me had ik, op een klos gerold,
tape van plastic, smal als een veter:
dat was alles wat ik al die jaren had geschreven.
Ik belde aan, onzeker of ik wel die naam zou horen.
Ze stond voor me in een saffraangele jurk, onveranderd,
me groetend met haar glimlach, zonder één traan van de tijd.
En die morgen zongen de azuurmezen in de ceder.

17 juni

En nu zal die sneeuw altijd blijven,
niet verlost en niemand ooit verteld.
Tegen de avond bevriest daar hun spoor
in een uur, een jaar, een staat, provincie.

En nu zal dat gezicht altijd blijven,
eeuwen door regendruppels gegeseld,
eentje rolt van een wimper naar de mond
op een leeg plein, in een ongenoemde stad.

14 augustus

We moesten onze spullen pakken, het huis werd in brand gestoken.
Ik kon nog net een brief schrijven, maar die brief bleef bij mij.
We legden onze bundeltjes bij elkaar, gingen tegen de muur zitten.
Ze keken toe toen wij op de bundeltjes een basviool legden.
Mijn zoontjes huilden niet. Ernst en nieuwsgierigheid.
Een van de soldaten kwam met een benzineblik
De andere rukten de gordijnen van de roeden.

18 november

Hij wees ons een weg die omlaag leidde.
We zouden niet verdwalen, zei hij, er waren veel lichten.
Door verlaten boomgaarden, wijngaarden, over aardruggen
met braamstruiken ging het recht naar beneden,
en de lichten,. kon je zeggen, waren lantaarns
van reusachtige glimwormen of kleine
planeten, afdalend in een onzekere vlucht
Maar toen we een keer naar boven wilden afslaan
doofde alles. En in de volkomen nacht begreep ik
dat we tot de bodem van de afgrond moesten gaan,
want dan pas zouden de vuren ons weer leiden.
Ik hield haar aan de hand, een herinnering verbond ons,
fysiek, van eensgezinde expedities op het liefdes bed,
dat wil zeggen: een keer in het koren of diep in een bos.
Beneden donderde een stroom, puinhellingen rezen op,
angstaanjagend en maanzwavelkleurig.

23 november

Een lange trein op het station, het perron is leeg.

Winter, nacht, de vrieshemel rood doorlopen.
En alleen het gehuil van een vrouw. Vruchteloos
smeeft ze een officier in een stenen jas ergens om.

1 december

De hal van het infernale station,. koude, tocht,
klop klop op de deur, de deur gaat open
en in de opening verschijnt mijn dode vader,
maar jong, knap en bemind.
Hij gaf mij een hand. Ik ren weg van hem,
omlaag over wenteltrappen, de oneindigheid in.

3 december

Met een grote witte baard, in een fluwelen kostuum,
voerde Walt Whitman de dans aan in een klein landhuis,
waarvan Swedenborg de eigenaar was, Emanuel.
Ook ik was er, wijn en mede dronk ik.
Eerst dansten we hand in hand in 't rond,
we leken op met mos begroeide rotsblokken,
die in beweging zijn gebracht Daarna speelden
de onzichtbare orkesten steeds sneller en greep ons
een krankzinnige springdans, in vervoering.
En die dans, van harmonie, verzoening,
was de dans van gelukkige chassidim.

14 december

In de droom verdwijnt het verschil tussen subjectief en objectief,
we zijn er zowel onderwerp als voorwerp,
we zien onszelf dus vliegen.
Ik bewoog mij op sterke vleugels, onder mij passeerden
blauwige weiden, teenwilgen, een kronkelende rivier.
Daar was het slot met de gracht al, met de tuinen,
waar mijn geliefde wandelde.
Maar terugvloeiend moest ik oppassen
mijn toverboek niet te verliezen,
dat ik achter mijn riem had gestoken. Hoog opstijgen
kon ik nooit en hier waren bergen.
Met moeite klom ik naar de top vlak boven het bos,
roestbruin van de eiken- en kastanjebladeren.
Daar smeet een onzichtbare hand takken
naar uitgesneden vogels op een droge dikke stam
om mij op magische wijze omlaag te halen.
Ik viel. Ze hield me op haar handschoen,
de heks van de wildernis, ik was nu een havik
met bebloed gevederte. In het slot had ze
de in mijn boek gedrukte toverspreuken afgekeken.

16 maart

Zijn gezicht, ongenood. Hoe hij is doodgegaan weet niemand.
Ik herhaalde de vraag net zolang tot hij lichaam werd.
En hij, een bokser, geeft de wachtmeester een kaakslag,
voor straf vertrappen laarzen hem. Ik kijk de wachtmeester
recht aan, honds, want ik heb maar een wens:
elk bevel uitvoeren, om zijn lof te verdienen.
En zelfs wanneer hij me een keer de stad in stuurt,
een stad van arcaden, passages en marmeren pleinen
(Venetië, denk ik), stappend over de regels,
in belachelijke vodden, blootsvoets, onder een te grote pet,
denk ik alleen daaraan hoe ik zijn opdracht kan vervullen,
ik laat mijn pasjes zien en nu heb ik voor hem
een Japanse pop bij me (de koopman wist niet wat hij verkocht).

25 maart

Door de weiden door de velden 's nachts
door de weiden door de velden van de beschaving
renden we schreeuwend, zingend niet in onze taal
maar in een die hen doodsbang maakte.
Ze renden weg voor ons, wij zetten al stappen
van twee meter, drie meter,
grenzeloos sterk en vrolijk.
Zijn lichten dovend stopte toen een auto: een andere.
Een auto van daar. We hoorden stemmen
in de taal die wij alleen voor de grap gebruikten.
Nu beving ons, die veinsden hen te zijn, een angst
zo groot dat we in sprongen van wel veertien meter
over heiningen en palissaden vlogen, diep het bos in.
Achter ons de achtervolgers, schreeuwend
in een dialect van de Scythen of de Longobarden.

3 april

Onze expeditie reed een streek van droge lava binnen.
Misschien lagen er pantsers en kronen onder ons
maar bomen waren hier niet
en zelfs op de stenen groeide niets
en in de vogelloze lucht ging de zon onder
tussen zwarte blokken, de ijle wolkjes verjagend.
Terwijl, in die volkomen stilte
waarin zelfs geen hagedisje ritselde, langzaam
onder de wielen van de wagens het puin knarste,
merkten we stilstaand op een heuvel plotseling
een roze korset op, met een uitgerold lint.
En nog een, en nog een. Het hoofd ontblotend liepen
we er dus naar toe, naar de ruïnes van de tempel.

Montgeron, 1959

*

Het was winter, zoals in dit dal de winter is,
na acht droge maanden sloegen de regens neer
en bergen met de kleur van stro werden even groen.
En in de canyons waar de grijze laurier zich
met zijn stenen wortels aan graniet vastklampt
had de stroom vast weer zijn oude bedding ingenomen.
De zeewind liet de eucalyptusbomen schuimen
en onder de wolken, gebroken door kristal van torens,
flikkerden de dokken met hun stekelige lichten.

Dit is geen plaats waar je onder de markies van een café
op een stenen piazza naar de mensen zit te kijken,
of waar in een straat:je iemand fluit speelt voor het raam,
terwijl kinderschoenen kleppen in een overwelfd portaal.

Ze hadden van een land gehoord, uitgestrekt, volkomen leeg,
afgeschermd door bergen, daar trokken ze dus heen, een spoor
van doornhouten kruisen en gedooft vuren achterlatend.
't Gebeurde dat ze in de sneeuw van bergpassen overwinterden
en moesten loten en de botten van hun kameraden koken.
Het hete dal waar je indigo verbouwen kon leek hun daarna mooi,
en verder weg, in de kluwens van de mist
die in de holen langs de kust drong, werkte de oceaan.

Slaap, en alles komt in jou tot rust, de rotsen en de kapen,
de krijgsraden van de roerloze dieren in de woestenij,
de basilieken van de reptielen, het mousserend wit.
Slaap op je jas, terwijl je paard het gras afgraast
en de adelaar de maat neemt van de afgrond.

Wakker wordend zul je je vier windstreken hebben.
Het westen- een lege schelp van water en lucht.
Het oosten- altijd achter je, de onbestaanbare herinnering aan een besneeuwde spar.
En verder, in het verlengde van je uitgebreide armen,
koperkleurig gras - het noorden en het zuiden.

Wij zijn arme mensen, zwaar beproefd.
We bivakkeerden onder verschillende gesternten.
Waar je uit een troebele rivier water in je kroes kunt scheppen
en met een zakmes een hompje brood afsnijden,
daar is die plaats, die aangenomen is, niet uitgekozen.
Vanwaar wij kwamen herinnerden we ons straten, huizen,
hier moesten dus ook huizen zijn, een zadelmakersschild,
veranda met een stoel. Maar nee, doodse uitgestrektheid,
onder de gerimpelde huid van de aarde rommelde een donder,
de branding en een patrouille pelikanen vlakten ons uit.
Als een uit de klei gegraven pijl van uitgestorven stammen
die zich met hagedissen, fijngemalen eikels voedden,
was de vaas die van die andere kust werd meegenomen.

En hier loop ik, over de eeuwige aarde,

heel klein en steunend op een stok.
Ik loop het vulkanische park voorbij en lig aan een bron,
niet wetend hoe ik moet uitdrukken wat altijd en overal is:
onder mijn borst en mijn buik is zij, zo sterk bestaand
dat ik dankbaar ben voor elk van haar steentjes.
Ik druk me tegen haar aan, hoor ik zijn polsslag of de hare?
En onzichtbaar drijven boven mij de zomen van zijden gewaden,
handen, waar ze ook waren, raken mijn schouder aan.
Of een kleine lach, ooit, eens, bij de wijn,
bij de lampions in de magnolia's - want mijn huis is groot.

DE BETOVERDE GUUS

Van het niets tot het wezen is de afstand oneindig.
(Aangename en nuttige vermakenissen, 1776)

1

Glooiende velden en een trompet.
Deze schemering en een vogel in de laagte en het water glinsterde.
De zeilen rolden open bij het gloren voorbij de engte.
Ik ging een lelie binnen over een brug van goudbrokaat.
Het leven was gegeven, maar onbereikbaar.
Van de kinderjaren tot de ouderdom extase bij zonsopgang.

2

Voor één leven- veel van zulke ochtenden.
Met gesloten ogen was ik groot en klein,
ik droeg veren, zijde, jabots en wapenrustingen,
ik droeg jurken, likte aan de rouge.
Ik zweefde boven elke bloem vanaf het begin,
klopte op de gesloten deuren van de zalen van de bever en de mol.
Onmogelijk dat er zoveel ongeschreven stemmen zijn
tussen een tube tandpasta en een verroest scheermesje,
boven mijn tafel in Wilno, Warszawa, Brie, Montgeron, Californië.
Onmogelijk dat ik zal sterven voor ik ze bereik.

3

Van de geur en de smaak van de vogelkers aan de rivieren
gaat het bewustzijn door het dichte gewas van laurier en hibiscus
en verzamelt in een groene blikken doos specimina van de Aarde.
Boven zich heeft het de rode schors van sequoia sempervirens,
en gaaien, andere dan voorbij de Beringstraat,
spreiden er hun vleugels met de kleur van indigo.
Helemaal alleen, zonder vrienden, zonder vijanden,
omvat het de beboste hellingen, het arendsnest.
Onbegrijpelijk voor de slang met gele strepen,
niet het principe van de slang en boom begrijpend.

4

De sterren van Filemon, de sterren van Baucis,

boven hun huis, omvlochten door de wortels van een eik,
en de zwerfgod op een bed van riemen,
vast slapend met zijn vuist als hoofdsteun.
Een snuitkevertje is op zijn sandaal gestuit
en zwoegt verder over het plateau, geëffend door zijn voet.

Ik hoor ook de klanken van een piano.
Sluip over vochtig zwart onder een jungle van spirea's,
waar oude Hollandse jeneverkruiken liggen.
Een jong meisje met een vlechtje om haar oor verschijnt,
maar terwijl ik zo kroop heb ik een baard gekregen
en mijn indianenboog is verrot door sneeuw en regen.
Zij speelt piano en gaat tegelijk, klein, op de po zitten,
tilt wanneer ze van de schommel klimt haar jurkje op
en doet met mij of met haar neef dingen die niet horen.
En meteen al is ze helemaal grijs, in een uitgeteerde buitenwijk,
en onverwijd vertrekt ze daarheen waarheen alle jonge meisjes gaan.

Er zij een eiland - en een eiland verheft zich uit de zee.
Het roze van zijn rotsen heeft een violette tint.
Zaden ontkiemen, op de heuvels zowel ceder als kastanje,
een bron van wiegende varens vlak bij het haventje.
Op de platte rotsblokken aan het dennengroene water
luiëren geesten die op duikers met zuurstofflessen lijken.

De enige dochter van de tovenaar, Miranda,
rijdt op een ezeltje in de richting van de grot,
over een paadje bezaaid met knisperende bladeren.
Ze ziet de driepoot en de ketel, een armvol droge takjes.
Verdwijn, eiland. Of sterker: eiland, verdwijn je!

5

Ik mocht hem omdat hij niet naar het ideale voorwerp zocht.
Als hij ze hoorde zeggen: "alleen het voorwerp dat niet bestaat,
is zuiver en volmaakt," bloosde hij en wendde zich af.

In al zijn zakken had hij potloden, schetsboeken,
met kruimels brood, de accidenten van het leven.

Jaar in jaar uit omcirkelde hij een dikke boom,
met een hand boven het oog en brommend van bewondering.

Wat was hij jaloers op hen die een boom in één streek tekenden!
Maar een metafoor vond hij iets onfatsoenlijks.

Het symbool liet hij hoogmoedigen, die aan zichzelf dachten.
Hij wilde uit het kijken juist de naam afleiden van het ding.

Oud geworden plukte hij aan zijn baard, geel van de tabak:
'Ik verlies liever zo dan dat ik win zoals zij.'

Als Pieter Brueghel de Oude tuimelde hij plotseling om,

toen hij door zijn gespreide benen achteruit wilde kijken.

En nog steeds rees de onbereikbare boom op.
Onderwijze zichzelf tot in het merg! Hij wás.

6

Men verweet hem dat hij met een vrouw getrouwd was, maar leefde met een andere.
Ik heb, antwoordde hij, geen tijd voor dat gedoe, scheiden enzovoort.
Een mens staat op, zwaait het penseel een paar keer en het is avond.

7

Guus, het stoute jongetje, werd omgetoverd in een vlieg.
Hij waste zich volgens het vliegenritueel onder een rots van suiker.
En hij rende loodrecht door de grotten van de kaas.
Vloog door het raam de gloeiende tuin in.
En daar droegen ontembare veerboten van bladeren
een druppel, gespannen van de overdaad van hun regenboog,
groeiden mosrijke parken met bronnen van licht in bergen van schors,
warrelde bitter stof van lenige zuilen in helrode bloemen.
Maar al duurde het maar van de namiddagthee tot de avond.,
vond hij later altijd - zijn broek geperst, zijn snor getrimd,
een glas alcohol in de hand - dat hij hen bedroog,
want een vlieg hoort niet over volk en productiviteit te discussiëren.
De vrouw tegenover hem was een vulkaantop,
met kloven en kraters, waar in kommen van lava
de draaiing van de aarde de verwrongen sparren kromt.

8

Tussen mij en haar was een tafel, op de tafel een glas.
De gesprongen huid van haar ellebogen raakte het glimmende blad
waarin de schaduwcontour van haar oksels weerkaatst werd.
Een zweetdruppel verdikte zich boven haar golvende lip.
Maar de ruimte russen haar en mij deelde zich eindeloos,
suizend van de gevederde pijlen van de Eleaten.
Een reis van één, van honderd jaar, zou deze niet uitputten.
Als ik de tafel had omgegooid, wat hadden we dan volbracht?
Die daad., niet-daad omdat hij altijd potentieel blijft,
als het voornemen in hout, in water, in een mineraal te dringen.
Maar zij keek ook naar mij als naar de ringen van Saturnus
en wist dat ik wist: voor niemand bereikbaar.
En zo werden de menselijkheid en tederheid gevestigd.

NOOIT HEB IK VAN JOU, STAD

Nooit heb ik van jou, stad, weg kunnen reizen,
lang was de mijl maar als een schaakstuk werd ik teruggezet.
Ik vluchtte over de aarde die steeds sneller ging draaien,
en ik was altijd daar: met mijn boeken in een linnen ras,
starend naar de bruine heuveltjes achter de torens van Sint-Jacob
waar een paardje bewoog, een klein mannetje achter een ploeg,

die overduidelijk al heel lang niet meer leefden.

Ja, het is waar, niemand begreep de maatschappij of de stad,
de bioscopen Lux en Helios, de uithangborden Halpern & Segal,
het flaneren op de Swierojerska die Mickiewiczstraat genoemd werd.
Nee, niemand kon haar begrijpen. Het is niemand gelukt.
Maar wanneer je je leven door één hoop laat verteren:
dat op een dag alles scherp en doorschijnend zal zijn,
dan is dat - heel vaak - treurig.

BEWERING EN ANTWOORD

'De liefde voor God is eigenliefde,
de sterren en zeeën vult ons dierbare ik,
zo zoet als een kussen en zuigduim.'

Het zou voor de aanbiddenden niet vleidend zijn,
als een sprinkhaan sjirpend in het hete gras
de eigenschap kon roemen die zijn genoemd wordt .
- in het algemeen, niet slechts met betrekking tot zichzelf.

Berkely, 1962

ADVIEZEN

Als ik op de plaats stond van de jonge dichters
(een hoge plaats, wat hun generatie ook mag menen),
zou ik liever niet zeggen dat de aarde de droom is van een dwaas,
een dom sprookje vol lawaai en furie.

Het is waar, de gerechtigheid mocht ik niet zien triomferen,
de monden van de onschuldigen vragen niet om eerherstel.
En wie weet of een nar met een kroon,
met een glas in de hand, brullend dat zijn god hem welgezind is,
omdat hij er zo- en zoveel heeft onthoofd, verblind, vergiftigd,
de toeschouwers niet tot tranen toe zou roeren: hij is zo vriendelijk.

God vermeedert niet het bezit aan schapen en kamelen van de deugdzamen,
noch neemt hij iemand iets af voor moord en meeneed.
Hij verborg zich zo lang dar men vergat hoe hij zich had geopenbaard
in een brandende struik en in de borst van een joodse jongeling,
die bereid was te lijden voor allen, die leefden en zouden leven.

Het is niet zeker of Ananke haar tijd afwacht
om ons te vergelden wat ons toekomt voor onze trots en onmatigheid.
Men heeft de mens weten bij te brengen
dat als hij leeft, dan alleen dankzij de genade van de machtigen.
Laat hij zich dan bezighouden met koffiedrinken en vlinders vangen.
Wie Res Publica liefheeft - zijn hand zal worden afgehakt.

Toch komt de Aarde wel enige genegenheid toe.
Niet dat ik de vertroosting van de natuur al te serieus neem,
die barokrekwisieten, Luna, de bolle wolken
(al is het een mooie tijd wanneer aan de Wilia de vogelkers bloeit).
Nee, ik zou zelfs adviseren: houd u ver van de natuur!
Van die hardnekkige beelden van de oneindige ruimte,
de oneindige tijd, van de slakken, vergiftigd
op het pad in de tuin, zogenaamd onze legers.
Er is zeer veel dood en vandaar die genegenheid
voor vlechtjes, voor bonte rokken in de Wind,
voor papieren bootjes niet bestendiger dan wijzelf.

Montgeron, 1959

BETOVERING

Mooi is de menselijke rede, en onoverwinnelijk.
Tralies noch prikkeldraad, het vermalen van boeken
noch een banvonnis kunnen er iets tegen doen.
Hij stelt de universele ideeën vast in de taal
en leidt onze hand- met een hoofdletter schrijven we
Waarheid, Rechtvaardigheid, met een kleine: leugen, onrecht.
Als vijand van de vertwijfeling en vriend van de hoop
verheft hij dat wat zou moeten zijn boven dat wat is.
Hij kent Jood noch Griek, slaaf noch meester,
en laat de gezamenlijke wereldhuishouding aan ons over.
Uit het verachtelijk kabaal van gemartelde woorden
redt hij de strenge en heldere zinnen.
Hij zegt ons dat alles steeds nieuw onder de zon is,
opent de gestolde hand van alles wat voorbij is.
Mooi en heel jong is Filo-Sofija,
als de poëzie, met haar verbonden in dienst van het Goede.
De natuur heeft net gisteren hun geboorte gevierd.
Het nieuws werd de bergen door eenhoorn en echo gebracht.
Hun vriendschap wordt beroemd, hun tijd kent geen grenzen.
Hun vijanden hebben zichzelf aan het verderf prijsgegeven.

Berkely, 1968

STAAND VOOR HET LANDSCHAP

Op deze helling spar en ceder, op de andere dennenwouden.
De waterscheiding glinstert, neerstromend naar de westelijke en oostelijke oceaan.
Slechts één gestolde rivier struint recht naar het noorden,
waar in een vaalgele bergpoort een doorzichtig grijs te zien is,
het grijs van een reusachtige stilte, waar bleke meren
en moerassparren zich uitstrekken, nog duizend mijlen.

Tot aan de boomgrens, de polaire leegte.
In mijn dromen was de aarde de eenheid van mijn lichaam,
hier aan de Athabasca en overal waar ik, reizend, leefde.
Ik liet mijn hand op hoogopgestuwde bergen rusten.
In de hitte van de drakenslagvelden sneden delta's mij in stukken.
En ik wachtte, want ik had in mijn taal geen woorden
om alles te benoemen wat van mij en van de aarde was,
tot een of andere geest, vrucht van vulkanische mutaties,
zou schreeuwen en onze ware naam onttoveren.

Berkeley, 1969

Czeław Miłosz

HOEVEEL PRACHTIGE VOORNEMENS

Hoeveel prachtige voornemens, hoeveel spelen en listen,
beste vrienden, hadden wij toen ons
nog de wolken beschermden, de beelden van midwoudse glorie,
en de arenden-engelen van Sint-Jan boven het smalle straatje.
Jullie zouden verliezen en wisten het niet.
Jullie zouden verliezen en ik wist het,
al bekende ik mijn vruchteloze inwijding aan mijzelf noch aan jullie.
Maar nu is het voldongen. De wind speelt met de schimmen van de namen,
tot na de dynastie de sneeuwstilte is ingetreden.
Wie verstand had, koos doctrines
waarin flikkerende duivelse molm oplichtte.
Wie een hart had, liet zich door naastenliefde verleiden.
Wie de schoonheid wilde, verdiende een steen op een steen.
Zo betaalde onze eeuw hen terug
die geloofden in zijn hoop en wanhoop.
En wat betekende winnen? Verstommen halverwege een woord.
De schreeuw horen, de leugen huldigen, want de waarheid was gevallen.
De graven mijdend broederschap veinzen.
En jezelf bij de uitverkorenen rekenend
je met heel je lichaam
schamen.

Berkeley, 1970

Czeław Miłosz

BERISPING

Je wilde schreeuwen,
omdat de mensheid krankzinnig is.
Maar jou past dat wel het minst.

Met wat voor zand,
modder en slijm,
met wat voor hardnekkige splinters
heb jij je kasteel tegen de test van de zee gebouwd
- al door een golf aangetast.

Welk een chaos
werd begrensd: van daar - tot hier.
Welk een abyssus
gezien en verzwegen.
Welk een vrees
voor wat je bent.

Het vertoont zich,
maar is het niet.
Het noemt zich,
blijft naamloos.
Het voltrekt zich,
onbegonnen.

De treurende zee
met de kleur van wijn
zal je kasteel oplikken,
ze zal je trots dempen.

Maar toch kon je,
met bijna niets.
Geen zaak van het verstand
of van de deugd.

Zou jij dan het onverstand
van anderen veroordelen.

NIET ZO

Vergeef me. Ik was net zo'n strateeg als velen van hen die' s nachts bij
de gebouwen van de mensen rondsluipen.

Ik zocht uit waar de schildwachten stonden, voor ik de moed had de
gesloten grenzen te naderen.

Meer wetend deed ik alsof minder genoeg was, anders dan zij die
willen getuigen.

Die schoten, achtervolging in het struikgewas, beschimping negeren.

Laten wijzen en heiligen, dacht ik, de hele aarde, alleen niet de taal
hun geschenken brengen.

Ik bescherm mijn goede naam, want de taal is mijn maat.

Een idyllische, kinderlijke taal die het verhevene in lieflijkheid verandert.

En de hymne of psalm van de koorleider valt uiteen, alleen de kerstliedjes blijven.

Mijn stem klonk nooit vol, ik wilde dankzeggen op een andere manier.

En wel ruimhartig en zonder ironie, dat pronkstuk van de geknechten.

In een ver land over berg en dal, onder de ochtendster.

In de taal van vuur en water, en van alle elementen.

Berkely, 1972

OVER ENGELEN

Uw witte gewaden zijn u afgenomen,
en uw vleugels en zelfs uw bestaan.
Ik echter geloof in u,
boodschappers.

Daar waar de wereld binnenstebuiten is gekeerd,
een zwaar weefsel, geborduurd met sterren en dieren,
wandelt u en inspecteert de steken die de waarheid zeggen.

U verblijft hier kort, ik denk
in de vroege ochtendstond, als de hemel schoon is,
in een melodie die door een vogel wordt herhaald,
of in de geur van appels tegen de avond,
wanneer het licht de boomgaarden betovert.

Men zegt dat iemand u verzonnen heeft,
maar mij overtuigt dat niet.
Want de mensen hebben ook zichzelf verzonnen.

Uw stem - dat is wel een bewijs,
want het is ontwijfelbaar de stem van stralende wezens,
licht, gevleugeld (waarom ook niet?),
met bliksem omgord.

Ik heb menigmaal die stem gehoord terwijl ik sliep
en, wat meer verwonderlijk is, ik begreep min of meer
zijn bevel of roep in een bovenaardse taal:

Het is dadelijk dag
weer dag
doe wat je kunt.

Berkeley, 1969

Czeław Miłosz

EEN GESCHENK

Zo'n gelukkige dag.
De mist was vroeg gezakt, ik werkte in de tuin.
De kolibries stonden stil boven de bloeiende kamperfoelie.
Er was geen ding op aarde dat ik zou willen hebben.
Ik kende niemand die het benijden waard was.
Wat aan kwaad was geschied, had ik vergeten.
Ik schaamde me niet bij de gedachte dat ik was wie ik ben.
Ik voelde nergens in mijn lichaam pijn.
Toen ik mij oprichtte, zag ik de blauwe zee en zeilen.

Berkeley, 1971

Czeław Miłosz

BEWONDERING

O, wat een ochtendrood in de ruiten. Kanongebulder.
Op de groene Nijl drijft het rieten mandje van Mozes.
Onbeweeglijk in de lucht staand vliegen we boven de bloemen:
gracieuze anjers en mooie tulpen op lage tafels.
Er zijn ook jachthoorns te horen, ze roepen het hallali
Onuitputtelijk, ontelbaar zijn de substanties van de aarde:
de geur van tijm, het groen van de spar, de rijp, de kraanvogeldansen.
En alles tegelijkertijd. En waarschijnlijk eeuwig.
Het oog zag niet, het oor hoorde niet, maar het was er.
Snaren spelen het niet, de tong spreekt het niet uit, maar het zal zijn.
Frambozenijs-we smelten in de hemel.

Berkely, 1975

BIJ HET LEZEN VAN DE JAPANSE DICHTER ISSA (1762-1826)

De goede wereld: dauw,

*druppelt, een druppel
twee druppels.*

Een paar inktlijntjes en het wordt.
De grote stilheid van de 'Witte mist,
ontwaken in de bergen,
ganzen krijzen,
de wip van een put knarst,
druppels rollen van een afdakje.

Of misschien dat andere huis.
De onzichtbare oceaan,
mist tot de middag,
dichte regen druipend van de sequoia-takken,
sirenes loeiend in de baai beneden.

Dat kan de poëzie, niet meer.
Want het is onbekend wie de spreker werkelijk is,
hoe zijn pezen, botten zijn,
de poriën van zijn huid,
hoe hij zich van binnenuit voelt.
En of dat het dorpje Szlembark is
waar we in het natte gras ooit salamanders vonden,
bont als de jurken van Teresa Roszkowska,
of een ander continent met andere namen.
Kotarbiriski, Zawada, Erin, Melanie:
geen mens in dit gedicht te vinden. Alsof het bestaat
juist door het verdwijnen van de landen en de mensen.

*De koekoek roept,
voor mij, voor de berg,
om beurten.*

Zittend onder zijn afdak op het rotsplateautje,
luisterend naar het ruisen van de waterval in de kloof,
zag hij de plooien van een beboste berg voor zich,
met de ondergaande zon die deze raakte,
en bij dacht: hoe kan het dat de koekoek
nu eens daarheen, dan weer hierheen roept,
dit had in de orde der dingen niet zo hoeven zijn.

*Vergeet nooit:
kijkend naar de bloemen
lopen we op het dak van de hel.*

Weten en niet zeggen:
zo wordt er vergeten.
Wat uitgesproken is wordt sterker.
Wat niet is uitgesproken neigt naar niet-bestaan.
De taal is aan het zinnig van de tast verknocht.
Onze menselijke soort bestaat door warmte, zachtheid:
konijntje, beertje, poes.

Alleen geen bibberen in een ijzige dageraad,
geen angst voor de komende dag
en de zweep van de opzichter.
Alleen geen winter van straten
en niemand op de hele aarde
en straf. bewustzijn.
Alleen geen

Berkeley, 1978

VOOR DE MAJESTEIT

Bitter is het God in tegenspoed te loven, denkend dat Hij geen redding
heeft gebracht, al had Hij het gekund.

De engel van Jahweh raakte niet de oogleden aan van de man wiens
hand ik vasthoud, ik lijdzame getuige van een lijden zonder schuld.

Zijn gebed noch het mijne werd verhoord.

Mijn onverhoorde verzoek: tref mij,
en geef hem in mij daarvoor een gewoon leven.

Door de gangen van de ziekenhuizen waart het zwakke menselijke
erbarmen dat als een nauwelijks ontdooide winter is.

En ik, wie ben ik, belijder, dansend voor de Majesteit?

Berkeley, 1978

DE POËTISCHE STAAT

Alsof er in plaats van ogen een omgekeerde verrekijker in mij is gemonteerd
raakt de wereld verder weg en wordt alles kleiner- mensen,
bomen, straten - maar niets boet aan scherpte in, het wordt
steeds dichter.

Vroeger had ik zulke momenten wanneer ik gedichten schreef, ik ken
dus de afstand, de belangeloze contemplatie, het aannemen van een
'ik' dat 'niet-ik' is, maar nu is het voortdurend zo en ik vraag mezelf
at; wat dat betekent, of ik in permanente poëtische staat verkeer.

Dingen die vroeger moeilijk waren, zijn nu makkelijk, maar ik voel
geen sterke behoefte om ze aan het papier toe te vertrouwen.

Nu pas ben ik gezond, en ik was ziek, omdat mijn tijd op hol geslagen was en ik gefolterd werd door vrees voor wat zou komen.

Elke minuut vind ik het schouwspel van de wereld opnieuw verbazend en zo komisch dat ik niet kan bevatten hoe de literatuur dit meester dacht te willen worden.

Lichamelijk, met mijn tast, voelend, elke minuut, tem ik mijn ongeluk en vraag God niet of Hij het zou willen afwenden, want waarom zou Hij dat bij mij doen, als Hij het niet bij anderen doet?

Ik droomde dat ik op een smalle rand boven de diepte stond. Daar, beneden, waren grote, bewegende zeevissen te zien. Ik was bang dat ik zou vallen, als ik zou kijken. Daarom wendde ik me af en greep me met mijn vingers aan de ruwe rotswand vast en me met de rug naar de zee toe verplaatsend wist ik een veilige plek te bereiken.

Vroeger was ik ongeduldig en het irriteerde me, dat ik tijd verspilde aan domme dingen, waartoe ik opruimen en koken rekende. Nu snijd ik aandachtig het brood, pers de citroenen, bereid verschillende soorten sausen.

Berkely, 1977

AFSTAND

Op enige afstand stap ik achter U, me schamend dichterbij te komen.

Hoewel U mij tot een werker in Uw wijngaard koos en ik de druiven van Uw woede perste.

Ieder naar zijn natuur, niet altijd moet wat gebrekkig is genezen worden.

Ik weet niet eens of men wel vrij kan zijn, want ik werkte tegen mijn wil.

In de kraag gegrepen als een jongetje dat schopt en bijt.

Tot ze hem in de schoolbank zetten en letters laten schrijven.

Ik wilde zo zijn als allen, maar de bitterheid van de afzondering werd mijn deel.

Ik dacht dat ik onder gelijken zou zijn, maar werd wakker als een vreemde,

de gebruiken aanschouwend alsof ik uit een andere tijd was

aangekomen, schuldig aan afvalligheid in het gemeenschapsritueel.

Er zijn zoveel goeden en rechtvaardigen, zij zijn zeer terecht geroepen
en waarheen op aarde U ook gaat, daarheen gaan zij en vergezellen U.

Misschien is het waar, dat ik U heimelijk liefhad.

Maar zonder al te veel hoop dat ik, als zij, bij U zou zijn.

Berkeley, 1980

WANNEER NA EEN LANG LEVEN

Wanneer na een lang leven het aannemen volgt
van de vorm waarnaar al tijden werd uitgekeken
en elk woord, in steen gegraveerd, met rijp
overwoekerd raakt - wat dan? Fakkels
van dionysische suites op de donkere bergen,
vanwaar hij komt. En de helft van de hemelslangenkluwens
van wolken. Voor hem een spiegel.
En in de spiegel afgescheiden al - verdwijnend -
een ding.

Oregon, 1976

BIJ HET OCHTENDGLOREN

Uiteenstuivende paarden
van een voorbije eeuw.
Een reusachtige dageraad
breidt zich uit boven de wereld.
Mijn fakkel verbleekt, de hemel wordt helder.
Ik sta bij een rotshol, daaronder bruist de rivier.
In de eerste glorie boven de bergen een tipje van de maan.

Lourdes, 1976

RIVIEREN

Onder verschillende namen heb ik alleen jullie geroemd, rivieren!

jullie zijn melk en honing en liefde en dood en de dans.

Bij de bron opwellend in geheime grotten tussen bemoste stenen,

waar een godin het levend water uit haar kruiken giet,
helder opkomend in weiden, waar ondergrondse stroompjes borrelen,
begint jullie en mijn loop, en de geestdrift en het voorbijgaan.

Ik hield mijn gezicht in de zon, naakt, af en toe bijsturend door de
riem onder water te dompelen.

En eiken, weiden, een naaldbos schoten voorbij,
en na elke bocht wachtte mij een land van belofte.

De rook van dorpjes, slaperige kudden, vluchten oeverzwaluwen,
steile zandoevers.

Langzaam, stap voor stap, trad ik in jullie wateren.

En de stroom greep zwijgend om mijn knieën,
tot ik me overgaf en hij me wegdroeg, en ik zwom
door de grote weerspiegelde hemel van de triomferende middag.
Ook stond ik aan jullie oevers wanneer de zomernacht begon,
wanneer de maan zich rondt en twee monden zich ritueel verbinden.

En net als toen hoor ik het gekabbel bij het boothuis in mij,
het roept, omhelst en lenigt.

Onder het gelui van alle klokken van verdronken steden gaan we
heen.

Vergeten begroeten ons gezanten van voorbije generaties.

Terwijl jullie drift niet aflaait, verder, verder draagt.

En is noch was. Alleen het eeuwig ogenblik duurt voort.

Berkeley, 1980

ANNALENA

*Ik heb weleens in spiegels de weerkaatsing van mijn gezicht gekust; omdat het door
de handen, mond en tranen van Annalena werd gestreeld, leek mijn gezicht mij van
goddelijke schoonheid en ais doorschenen door hemels genot.
Oscar de Miłosz, L' amoureuse initiation*

Ik hield van je fluwelen yoni, Annalena, van de lange reizen in de delta

van je benen.

Van de vaart stroomopwaarts naar je kloppende hart, door steeds onstuimiger stromen, verzadigd door het licht van hop en zwarte winde.

En van onze hartstochtelijkheid en triomfantelijke lach, het haastige aankleden midden in de nacht om over de stenen trappen van de bovenstad te wandelen.

Van onze ingehouden adem;, in bewondering en stilte, van de ruwte van de afgesleten stenen en het voorgeborchte van de kathedraal.

Achter het hekje van de pastorie baksteengruis en onkruid, in het donker de aanraking van de ruwe schoren van de muur.

En later het kijken van de brug naar de boomgaarden beneden, waar onder de maan elke boom apart op zijn knielbankje stond en in het mysterieuze binnenste van de schemerende populieren de echo van de waterturbine klopte.

Aan wie vertellen wij wat ons op aarde is gebeurd, voor wie zetten wij overal grote spiegels neer in de hoop dat ze volstromen en het zo zal blijven?

Altijd onzeker of jij, Annalena, en ik dat waren, of naamloze geliefden op tabletten van sprookjesglazuur.

IN DE BOOM GAAN

En hij plaatste ten oosten van de ruïne van Eden de cherubs en het heen en weer flitsende vlammeende zwaard om de weg naar de levensboom te bewaken.

Genesis 3:24

Hij begon weer te zien en zei: 'Ik zie mensen, het zijn net bomen, maar ze lopen rond.'

Marcus 8:24

De boom, zegt de goede Swedenborg, is de naaste verwant van de mens. Zijn takken verstrengelen zich als armen in een omhelzing. In werkelijkheid zijn de bomen onze ouders, we zijn uit de eik verwekt of misschien, zoals de Grieken willen, uit de es.

Onze mond en onze tong proeven de vrucht van een boom.
De borst van de vrouw wordt appel genoemd, en granaat.
Haar schoot is als voor de boom de donkere schoot van de aarde.
Terecht ligt dus wat het meest begeerd wordt in één boom besloten en zoekt de wijsheid de aanraking van zijn nieuwe schors.

Ik heb vernomen, zegt de knecht van het Nieuwe Jeruzalem,
dat Adam in de paradijstuin, in de Gouden Eeuw van de mensheid,
de generaties aanduidt na de pre-adamieten,
die ten onrechte werden veracht: ze waren vreedzaam,
vriendelijk voor elkaar, wild maar niet dierlijk,
gelukkig in hun land van vruchten en bronwater.

Adam, geschapen naar het beeld en de gelijkenis,
vertegenwoordigt her breken van de wolken, die de geest bedekten.
En Eva, waarom werd zij uit Adams rib genomen?
'Omdat de rib dicht bij het hart is, zo luidt de naam van de eigenliefde,
en Adam Eva bekent door in haar zichzelf lief te hebben.'

Boven dat tweetal de boom. Een boom die schaduw werpt.
Waarvan de raad van de Koninklijke Mijnbouwcommissie in het werk
De amore conjugali het volgende zegt:

'De Levensboom duidt de mens aan, die vanuit God leeft ofwel God
die leeft in de mens; en aangezien liefde en wijsheid, ofwel naastenliefde
en geloof, ofwel het goede en de waarheid het leven van God in
de mens vormen, worden ze verbeeld door de Levensboom, dat wil
zeggen: het eeuwige leven van de mens ... Maar de Boom van de kennis
duidt de mens aan die meent dat hij vanuit zichzelf leeft en niet
vanuit God; dan komen de liefde en de wijsheid ofwel de naastenliefde
en het geloof ofwel het goede en de waarheid, van hemzelf en niet
van God; en hij meent dit omdat hij ogenschijnlijk vanuit zichzelf
denkt en verlangt, spreekt en handelt.'

De eigenliefde gaf de appel aan de mens en de Gouden Eeuw was
voorbij.
Daarna kwam de Zilveren Eeuw. De Bronzen. De IJzeren.

Dan doet een kind zijn ogen open en ziet voor het eerst een boom.
En voor ons zijn de mensen als lopende bomen.

DE KENNIS VAN GOED EN KWAAD

De kennis van goed en kwaad is ons in de bloedsomloop gegeven.
In het nestelen van een kind bij zijn moeder, want bij haar zijn veiligheid en warmte.
In de nachtschimmen toen we klein waren, in de vrees voor de klauwen van dieren en de
donkere kamer,
in de prille verliefdheden waarin onze kinderlijke lust vervuld wordt.

En zouden we zo'n bescheiden oorsprong tegen het idee keren?
Of zeggen we liever dat het goede aan de kant van de levenden staat,
en het kwade aan de kant van de ondergang die erop loert ons te verslinden?
Ja, het goede is de bondgenoot van het bestaan, en de spiegel van het kwade is niet
-bestaan.

En het goede is licht, het kwade donker, het goede is hoog, het kwade laag.
Overeenkomstig de natuur van onze lichamen, onze taal.

Met de schoonheid is het net zo. Ze zou niet mogen bestaan.
Niet alleen is er niets voor te zeggen, er is ook een tegenargument.
Toch bestaat ze zonder twijfel en verschilt van de lelijkheid.

Dat kabaal van de vogels in de tuin wanneer ze de morgen begroeten
en wanneer op de vloer de lichtstreden fonkelen als regenbogen,
of de horizon met zijn golvende lijn waar de perzikkleurige lucht en de donkerblauwe
bergen elkaar raken,
of de architectuur van een boom, de ranke gestalte van een zuil, met groen bekroond
werd
dat niet sinds eeuwen opgeroepen, zoals vandaag gebeurt,
als een geheim dat plotseling - een ogenblik nog - onthuld zal worden?
En de oude kunstenaar denkt dat hij zijn hele leven zijn hand alleen maar oefende:
nog één dag en dan zal hij de kern binnengaan als het hart van een bloem.

En het goede mag zwak zijn - maar de schoonheid is sterk.
Het niet-bestaan breidt zich uit en legt bestaansgebieden in de as,
zich tooiend in kleuren en vormen die doen alsof ze bestaan.
En als het niet lelijk was, zou niemand het onderkennen.

Wanneer de mensen ophouden te geloven dat het kwade bestaat en het goede bestaat,
kan alleen de schoonheid hen nog bij zich roepen en redden.
Zodat ze weten wanneer ze moeten zeggen: dit is echt, dat is vals.

EEN JONGEN

Staand op een grote steen werp je je hengel uit.
Om je blote voeten spoelt het flikkerende water
van je geboorterivier, vol waterlelies.
Maar wie ben je, starend naar de dobber, luisterend
naar de echo's, naar het tikken van de wasplankjes?
Wat is dat voor stigma op je voorhoofd, jongeheer,
jij die nu al lijdt aan je afzondering,
verlangend naar één ding: te zijn als anderen?
Ik ken je geschiedenis en weer wat je wordt.
Als zigeunerin zou ik naar de rivier kunnen gaan
en je de toekomst voorspellen: rijkdom en roem.
Maar zonder een woord over de prijs die wordt betaald
en die je aan hen die ons benijden nooit kunt bekennen.
Een ding is zeker: je twee naturen,
de een gierig, voorzichtig, de ander vrijgevig.
Lang zul je zoeken naar hun verzoening
tot je arbeid verspilde moeite zal blijken
en mooi alleen wat onbezonnen wordt geschonken,
grootmoedigheid en zorgeloze overgave
zonder boeken, monumenten, mensenheugenis.

BEWUSTZIJN

1. Het bewustzijn omsluit elke afzonderlijke berk en de bossen van New Hampshire, in mei met een groen waas bedekt. Ontelbaar veel gezichten van mensen en de banen van de planeten, en de kennis van wat was en inzicht in wat komt. Men moet derhalve langzaam, niemand vertrouwend, eruit halen zoveel als de taal vermag, ook al is ze te zwak.

2. Een vreemde in het hete land der levenden, en overbodig. Bladeren vernieuwen zich, vogels houden hun bruiloften zonder zijn hulp. En die twee aan de kant van de rivier zal straks een kus verenigen, want een naamloze kracht stuurt hen.

3. Ik denk dat ik hier ben, op deze aarde, om er rapport over uit te brengen, maar ik weet niet aan wie. Alsof ik ben uitgezonden om alles wat hier plaatsvindt een zin te geven alleen doordat het tot herinnering wordt.

4. Dik en dun, oud en jong, man en vrouw defileren door de gang van het vliegveld met zakken en tassen. En opeens voel ik dat dit niet kan, het is gewoon de verkeerde kant van een gobelin en pas daarachter is de goede kant, die alles verklaart.

5. Nu, niet een andere keer, hier in Amerika, probeer ik uit de veelheid af te zonderen wat voor mij het belangrijkste is. Waarbij ik het mezelf niet makkelijk maak noch mezelf veroordeel.

De kwellingen van een jongen die braaf wilde zijn en daarmee heel wat levensjaren verdeed.

De schaamte van het fluisteren door de tralies van de biechtstoel, waarachter een zware adem en een heet oor.

De monstrans, van zijn bonte jurk ontdaan, een kleine zon, omrand door uitgesneden stralen.

De meidiens ten voor huis en personeel, litanieën voor de Machtige Maagd, de Moeder van de Schepper.

Ik, bewustzijn, bevat het orkest van het regimentskoper waarop gesnorde mannen blazen voor de Elevatie.

Alsook het musketvuur voor de Opstanding in de paasnacht,
terwijl de ochtend nog maar nauwelijks roze gloort.

Ik, bewustzijn, ben dol op pronkgewaden en vermommingen,
ook al zou de geschilderde Jezus niet de ware zijn.

Soms gelovend, dan weer niet gelovend
verbind ik mij in het ritueel met andere.

Geroepen door de zingezang van Gods heiligen,
waag ik me in de doolhoven van de gouden kroonlijsten van de barok.

Reis ik bedevaartend naar plaatsen van wonderen,
naar de bron die plotseling uit de rots op klaterde.

Daal ik af in onze gezamenlijke zwakheid en kinderlijkheid
als zonen en dochters van het menselijk geslacht.

En bewaar trouw het gebed in de kathedraal:
Jezus Christus, Zoon van God, verlicht mij, zondaar.

6. Ik, bewustzijn, begin bij de huid,
glad of begroeid met plukjes haar.
Een stoppelige wang, schootheuveltje, lies,
uitsluitend van mij, hoewel niet alleen van mij.
Maar nu is er een ander, zijn of haar, bewustzijn,
dat opmerkzaam in de spiegel het eigen lichaam onderzoekt,
begrijpend dat hij het kent, hoewel het niet zijn eigen is.

Als ik één lichamelijkheid in de spiegel aanraak,
raak ik dan elke aan, ken ik het vreemde bewustzijn?
Of helemaal niet en kent elk, onbereikbaar,
alleen op zijn eigen eigenste manier?

7. Je zult nooit weten wat ik voel, zei ze,
omdat jij mij vult en niet wordt gevuld.

8. De warmte van honden en de ongekende essentie van de hondheid.
Toch voelen we deze. In de natte tong die uit de bek hangt,
in het melancholieke fluweel van de ogen,
in de lucht van de vacht, anders dan de onze maar verwant.
Onze menselijkheid wordt dan scherper,
gemeenschappelijk, kloppend, likkend, harig,
hoewel voor de honden wij als goden zijn,
verdwijnd in de kristallen paleizen van de rede,
bezig met onbegrijpelijke handelingen.

Ik wil geloven dat de krachten die boven ons zijn
en zich overgeven aan voor ons ontoegankelijke operaties,

soms onze wangen en ons haar aanraken
en in zich dan ons arme bloed en lichaam voelen.

9. Elk ritueel, de verbazingwekkende ordeningen van de mensen,
de kostuums waaronder ze zich bewegen,
maar die bestendiger zijn dan zij,
de gebaren die in de lucht verstijven,
in te vullen door hen die later worden geboren,
woorden, uitgesproken door afwezigen en nog altijd uitgesproken.
Erotisch, onder elke stof de donkere delta's van beharing radend,
met een aandachtig oog voor opbollingen in linnen en zijde.
Alleen trouw aan het ritueel omdat het zo anders is dan zij
en boven hen zweeft, boven hun slijmvlieswarmte,
op de onbevattelijke grens van geest en lichaam.

10. Ik heb zeker niet onthuld wat ik werkelijk denk.
Waarom zou ik dat doen? Om het misverstand te vergroten?
Onthullen - aan wie? Ze worden geboren, groeien op
in de lange pauze en willen niet horen wat daarna komt.
Ik zal toch niets afwenden. Mijn hele leven is zo geweest.
Weten en niet kunnen afwenden. Tot ik hun gelijk moest erkennen.
Ze hebben het allemaal nergens voor nodig, die levens ver weg
en het raden van de kwellingen die hun nageslacht zal kennen.

OVER HET GEBED

Je vraagt me hoe je kunt bidden tot iemand die niet bestaat.
Ik weet alleen dat het gebed een brug van fluweel bouwt
waarover we lopen en als van een trampoline opstijgen
boven landschappen met de kleur van rijp goud,
omgetoverd door de magische stilstand van de zon.
Die brug leidt naar de oever van de Ommekeer
waar alles andersom is en het woord 'is'
een betekenis onthult die wij nauwelijks voorvoelen.
Let wel, ik zeg 'wij'. Daar voelt ieder afzonderlijk
medelijden met anderen, verstrikt in een lichaam,
en weet dat wij ook als er geen overkant zou zijn,
evengoed die brug boven de aarde zouden opgaan.

INITIATIE

Hovaardigheid en gulzigheid waren haar zonden,
en ik werd verliefd op haar in die levensfase
waarin de rede smalend anderen veroordeelt.

Toen kwam de initiatie. Want niet alleen
hielden haar en mijn huid innig van elkaar,
onze genitaliën, als voor elkaar geschapen,
maar ook haar slaap vlakbij had mij in zijn macht
met haar jeugd in de stad die ze dromend bezocht.

Alles wat aan haar verlegen en naïef was,
haar schroom in een gewaad van zelfverzekerdheid,
vond ik ontroerend en ik leek zoveel op haar,
dat ik haar niet meer kon veroordelen en opeens
mijn twee zonden zag: hovaardigheid en gulzigheid.

AVOND

Voor de maan opkomt is er een moment van lage wolken,
volmaakt onbeweeglijk op de lijn van de zee:
abrikoosachtig doorschijnend met een krans van as
verdonkert, dooft en koelt het af tot grijsig vermiljoen.

Wie ziet dit? Hij die niet meer weet of hij bestaat
Hij zet stappen op het strand, wil zich herinneren.
Uitgesloten! Hij is even onherroepbaar als wolken.
Longen, lever, seks, dat ben ik niet, is niet van mij.

Maskers, pruiken, cothurnen, kom hier bij mij!
Maak een ander van me, zet mij op een hel toneel,
zodat ik een ogenblik geloven kan dat ik besta!
O hymne, o poëem, o melopee,
zing met mijn mond, verstom je, dan ben ik verloren!

En zo zinkt hij langzaam diep de nacht in,
okeanisch. Niet meer hier gehouden
door zonsopgang of het opkomen van de maan.

Hawai, 1987

DE WERELD SCHEPPEN

De Hemelingen van het Ontwerpbureau barsten in lachen uit,
want een van hen heeft net de egel ontworpen,
en een ander, die niet achter wilde blijven, de sopraan:
wimpers, een boezem, en lokken, heel veel lokken.

Het is dolle pret in de oceaan waar energieën borrelen,
onder geknetter en ontladingen die de elektriciteit aankondigen.
De emmers met proto-kleuren klotsen, de proto-penselen werken,
een machtige maalstroom van bijna-melkwegen achter vrijwel-ramen

en het pure stralen dat nooit een wolkje heeft ervaren.

Ze blazen op schelpen, buitelen in de quasi-ruimte,
in hun land van archetypen, hemel nummer zeven.
De aarde is praktisch klaar, haar rivieren glinsteren,
ze is bedekt met wouden en elk afzonderlijk schepsel
wacht op zijn naam, en de donder passeert in de buurt,
maar de kudde in het gras tillen hun kop niet op.

Steden krijgen hun karakter, smalle straten,
een kamerpot geleegd uit het raam, linnengoed.
En direct zijn er snelwegen naar het vliegveld,
een monument op de kruising, een park, stadion,
voor de duizenden die opstaan om 'goal' te brullen.

De lengte, breedte en hoogte uitvinden,
het tweemaal twee en de zwaartekracht,
dat is al genoeg, maar daarbij nog: het kanten
slipje en het nijlpaard, de snavel van de roekan
en de kuisheidsgordel met zijn wrede tanden,
de hamerhaai, de laaggewelfde helm,
en dan de tijd, de scheiding dus in zal en was.

Gloria, gloria zingen de bestaande dingen.
Wanneer hij het hoort gaat Mozart aan de pianoforte zitten
om de muziek te componeren die al klaar was,
nog voor hij zelf in Salzburg werd geboren.
Bleef het allemaal maar bestaan. Uitgesloten!
Het glinstert, gaat voorbij, draait in een zeepbel rond
met de invocatie van de Hemelingen aan de stervelingen:

'O lichte stam, jullie zijn toch ook maar arme stakkers!
Jullie vodden in vele kleuren, jullie dansen,
ze lijken zo losbandig, al zijn ze niet meer dan zielig,
spiegels waarin een gezicht met oorringen achterblijft,
geverfde oogleden, fantasiewimpers.
Niets hebben, niets buiten het liefdesfeest!
Wat een zwak verweer tegen de afgrond!'

En de zon gaat op en de zon gaat onder.
En de zon gaat op en de zon gaat onder.
Terwijl zij maar rennen en rennen.

BELICHAAMD

In ginds land was hij cavalerie-officier.
Hij verkeerde in goede huizen, zelfs bij gravin P.
Zijn laarzen blonken, zijn ontbijt werd opgediend
door zijn ordonnans, een pienter joch uit een dorpje.

Meisjes, meer meisjes dan waar ook: het was een groot garnizoen.
Sommige woonden alleen, in huurkamers,
andere onder de hoede van een beleefde madame
die je onder een roze lampenkap verwelkomde
en je de hete Henia aanried, of de melkwitte Lidia.
Op de revue danste het paard onder hem, de klokken luidden.
De geestelijken statig in processie, kinderen strooiden bloemenstof.
Daar was het leven zoals het moest zijn. De seizoenen hulden
de straten nu eens in het helderste licht,
dan weer in het geelkoper van bladeren, dan weer in wit.
De boeren uit de streek, in schaapsleren jassen,
omgord met bonte wol in basten schoenen,
met riempjes om hun been wikkels, spreidden hun waren uit.
Daarbuiten kan men niets zeggen. Hij leefde, eens,
op de bladzijden van de kronieken, in een andere wind,
onder een andere conjunctie van sterren, zij het op dezelfde
aarde die, naar men zegt, een godin is.

LICHAAM

De menselijke conditie is niet alleen pijn.
Maar de macht van de pijn over ons is groot
Wijsheden vergaan wanneer hij er is.
Sterrenhemels doven.

Van het centrum van de anatomische atlas,
waar het leverrood en het heldere rood van de longen
de ovale vleesachtigheid van de darmen ontmoeten,
vorderen de herauten van de pijn met zacht geroep.
Van de weerloze wachtposten op de grens van de huid
snelt het alarm van de aanraking door staal of vuur.

Geen pantser van chitine of van hoorn -
naaktheid onder de gewaden en het masker van de dansers.
En onze obsessie hen uit te kleden op het toneel
Om te weten wat ze zijn, wanneer ze doen alsof.

De scharlaken likeur onder de zon van het hart
circuleert, verwarmt en pulseert.
Visioenen en landschappen volgen zijn ritme,
en zelfs het brein? die grijze maan, Luna.

Op de gynaecologische stoel geopende knieën.
De weerloze ingewanden verscheurt de barenssmart.
En de eerste schreeuw, de verschrikking van de verbanning
naar de wereld, een versteende stad, aan een bevroren rivier.

Julia, Isabella, Lucas, Titus!
Dit zijn wij, dit is onze eenheid, ons wederzijds medelijden.

Dit lichaam, zo teer en verwondbaar,
dat blijft wanneer het woord ons verlaat.

HET JAAR 1900

Je losworstelen van denken aan je eigen persoon,
dat is het eerste advies bij een depressie.
Daarom verplaats ik me naar het jaar 1900.

Maar hoe je te verstaan met de staat van de doden?
Ik staar intens in de spiegels,
in gangen van spiegels weerspiegeld in spiegels.
Daar flitst een hoed met een vedertoef, een geplooid zoom,
of het wit van naakt in schemerdonker,
Mariola, Stefania, Lilka
die hun lange haar kammen.

Als ze buiten de rijd en de ruimte zijn gevallen,
dan horen ze daar te zijn waar keizer Tiberius is,
of de bizonjagers van twaalfduizend jaar geleden.
Maar ze zijn nog dichtbij en verwijderen zich
heel langzaam, jaar voor jaar,
alsof ze nog steeds deelnemen aan ons onreine bal.

WAT HEB IK GELEERD VAN JEANNE HERSCH?

1. Dat de rede een groot geschenk van God is en dat men moet geloven in zijn vermogen om de wereld te leren kennen.
2. Dat zij die het vertrouwen in het verstand wilden ondermijnen en opsomden waarvan het afhankelijk was - klassestrijd, libido, nachtswil - zich vergisten.
3. Dat we ons bewust moeten zijn van onze opsluiting in de kring van de eigen ervaring, echter niet om de werkelijkheid te reduceren tot de dromen en drogbeelden van onze geest.
4. Dat liefde voor de waarheid een bewijs van vrijheid is, en dat onvrijheid aan de leugen is te herkennen.
5. Dat respect de juiste houding tegenover het bestaan is en we daarom het gezelschap moeten mijden van personen die met hun sarcasme het bestaan verlagen en het niets aanprijzen.
6. Dat, zelfs al beschuldigt men ons van arrogantie, in het leven van de geest het beginsel van een strikte hiërarchie verplicht.

7. Dat de verslaving van de intellectuelen van de twintigste eeuw *baratin* was, ofwel: onverantwoord gekwebbel.
8. Dat in de hiërarchie van de menselijke activiteiten de kunst hoger staat dan de filosofie, maar dat een slechte filosofie de kunst kan bederven.
9. Dat de objectieve waarheid bestaat, ofwel dat van twee tegenstrijdige beweringen de ene waar is en de andere onwaar, met uitzondering van heel bepaalde gevallen waarin het handhaven van de tegenstrijdigheid gewettigd is.
10. Dat we, onafhankelijk van het lot van de geloofsovertuigingen, het 'filosofisch geloof' moeten bewaren, ofwel het geloof in de transcendentie als wezenskenmerk van ons menszijn.
11. Dat de tijd alleen die werken van onze handen en geest uitsluit en tot vergetelheid doemt, die onbruikbaar blijken bij het optrekken, eeuw voor eeuw, van het grote gebouw van de beschaving.
12. Dat we ons in ons eigen leven niet aan wanhoop mogen overgeven als gevolg van fouten en zonden, aangezien het verleden niet gesloten is en het zijn betekenis ontvangt van onze latere daden.

RITUEEL

Jazeker, Berenice. Niet zozeer meer rust,
als wel toegeeflijkheid voor mezelf en anderen.

Van de mensen geen kwaliteiten eisen
waarvoor ze niet in de wieg zijn gelegd:
zuiverheid in het redeneren, voorstellingen
die elkaar niet uitsluiten, harmonie
tussen daden en geloof, zekerheid.

Ze lijken zo doorschijnend dat je door hen heen ziet,
maar daar ballen zich duistere machten samen.
Ik denk nu aan Jerzy, Atanazy, Kasia:
in geen honderd jaar zullen we hun verhaal horen.

Wat een complicaties! De lijn van het lot
splitst zich, buitelt, maakt zijsprongen,
maar blijft één in het menselijk geheugen.
Eenmaal door hen uitgesproken woorden
worden voor altijd aan hen toegeschreven,
ook al zouden die steeds weer ontkennen.
En zelfs als ze een getuigenis wilden afleggen,
had dit geen gevolgen: de waarheid lag hun verre.

Zo zijn we en zo knielen we in onze kerk,
tussen zuilen bekroond met gouden acanthusbladeren
en opgedofte engelen met dunne trompetten
die het nieuws verkondigen dat voor ons te groot is.

Onze aandacht duurt kort, zegt Berenice.
De liturgie ten spijt keren mijn gedachten terug
naar de spiegel, het bed, de telefoon, de keuken,
niet bij machte om de stad Jeruzalem te tillen
met zijn tweeduizend jaar en het bloed aan het kruis.

We zweven niettemin, hoe bezwaard ook door
de lucht van sausen, het roepen uit de smalle straatjes,
de aanblik van lappen vlees in slagerswinkels,
en we stijgen op boven het altaar, de kerk, de stad,
cirkelend om de wervelende aarde.

Ook zij, onze naasten, zij, Berenice,
naast ons in de bank, hun bewustzijn,
mijn bewustzijn. Dit is het geheim
van de transformatie, bijna in liefde, van mijn 'ik' tot 'wij'.

'U bent het zout van de aarde, het licht van de aarde,'
zei hij en hij riep ons op tot zijn glorie, de overwinnaar
van de aan niemand onderworpen wereld wetten.

Ik weet dat hij ons opriep, zegt Berenice.
Maar de twijfelaars dan? Getuigen zij,
wanneer zij uit liefde voor Zijn naam zwijgen?

Kunnen we niet beter een steen gaan aanbidden,
een gewone veldkei, zijn pure Bestaan,
en gebeden opzeggen zonder onze mond te openen?

PERSONEN

Hij was de enige dichter van zijn kleine volk.
Hij was daar de eerste die tekenjes op papier kon zetten.

Hij schreef de toverspreuken van de sjamanen op, het verhaal van het begin:
over de eerste mensen die uit bloemen waren geboren
en lichtgevende vleugels hadden.
Er schenen toen geen lichten aan de hemel.

Daarna aten ze een bepaalde wortel, leerden de zonde kennen
en verloren hun vleugels, het werd donker.
Op hun verzoek werden een zon en maan geschapen.

Hij peinsde over wat hij in zijn taal zou vertalen:
Homerus? De Bijbel? De Markies de Sade? Rilke?

Of zou hij alleen het volkslied schrijven
en een vlag met het portret van een beer bedenken?

*

Ik echter mediteer over de zwakheid van de taal.
Ik ben heel oud en met mij verdwijnen de onuitgesproken woorden,
waarin lang geleden gestorven personen zouden kunnen wonen.
Want ik kan er niet voor zorgen dat zij zich vertonen
met het ovaal van juist hun gezicht, hun wenkbrauwvorm, hun ogenkleur,
en ze dwalen ergens door het dal van de vergankelijkheid,
nauwelijks nog afzonderlijk in de onmetelijke menigte
van eeuwen, talen, generaties.

Ook jij bent daar, Klaudyna, die mij ooit schreef:
'Voor mij ben je nog al rijd iemand die eigenlijk een kind is (misschien
blijven dichters tot het einde toe zo), iemand die je zijn rare
kuren vergeeft en van wie je ondanks zijn gebreken houdt.'

Hij die ik was ziet een berkenbos en ons tweeën daar,
en de banken bij de tafel, tijdens het avondeten bij de burens.

Dat was haast ons bruiloftsmaal, maar zo laat de geschiedenis van
mijn leven schrijven heeft geen enkele zin.

Ook jou roep ik, Roksana, hoewel ik de biografen evenmin op jouw
spoot zou willen brengen.

Eerst klopt het hart sneller bij de klank van de naam, daarna alleen
dat er een man en een vrouw waren, als anderen, eeuwen geleden
belichaamd.

In een of andere havenstad hadden wij, jij en ik, na jaren in een kroeg
kunnen zitten en aan onze betovering kunnen terugdenken.

Ik had je alles verteld wat ik heb begrepen, hoewel het niet veel is.

Over het onbeperkte vermogen jezelf edele gevoelens aan te praten.

Over twee eigenliefdes die het masker van geliefden hebben opgezet.

Over hoe we tegen onze wil onze beminde verlaten en een levend wezen
doemen om van kou te sterven.

En jij, Berenice, altijd. Ik beef wanneer ik je ware naam uitspreek.

We waren als twee schepen die elkaar roepen in de mist, jij zag mij
niet, noch ik jou.

De tragedie van het inzien van onze vergissing en schuld verzinkt al
tussen de anonieme gebeurtenissen.

Waarlijk, toen we jong waren, geloofden we niet dat ons, hogere geesten, zulke triviale ongelukken konden overkomen.

Ik zal daar dadelijk bij jullie zijn. op de vlakten van het onderaardse koninkrijk, en jij, zwijgend, komt me tegemoet.

Wat voor een gesprek kan dat zijn, van twee die voorgoed zijn vergaan, als ik mij met niets dan de geschreven bladzijden van mijn werk verdedigen kan?

Maar ik hoor het koor, het wordt krachtiger, het klinkt, ik sluit me aan en ik zing met de anderen.

Het koor van ons, zondaren, mannen en vrouwen, die de bladzijden van de partituur omslaan in de zon, als daar op aarde.

Ik voel opluchting als ik denk dat ik niet beter of slechter was dan vele anderen en samen met hen op vergeving wacht.

Van alle kanten dringen stammen zonder stem op, onschuldig gras omvlecht de stenen van de graven.

OVER OUDE VROUWEN

Onzichtbaar, gekleed in voor mij te grote jurken, wandel ik terwijl ik doe alsof mijn geest afwezig is.

Wat is dit voor land? Van rouwkransen, angst voor de herinnering hoe het was, kruisen van verdienste die hun waarde verliezen.

Ik denk aan jullie, oude vrouwen, die zwijgend de dagen van her leven tellen als de kralen van de rozenkrans.

jullie moesten volharden, verduren, je redden, of er iets was om op te wachten of niet, het moest.

Ik hef een gebed voor jullie aan tot de Allerhoogste, bijgestaan door jullie gezichten op foto's.

Moge de dag van jullie dood niet de dag van alle verlies zijn, maar van vertrouwen in het licht dat door de aardse vormen breekt.

TEGEN DE NATUUR IN

Veel van mijn ongeluk is voortgekomen uit mijn geloof in God

dat deel uitmaakte van mijn voorstellingen van de menselijke grootmoedigheid.

Hoe dierlijk hij ook was, een mens hoorde een rijk geestesleven te hebben,

zich in zijn gedrag door motieven te laten leiden die als verheven en edel golden.

Hij verdiende respect, werd bijna een engel.

Zo vond ik hem geportretteerd op de bladzijden van de romantische literatuur, ondersteund door de levens van heilige martelaren.

En ik? Zou ik slechter zijn? Moest ik mezelf als een minderwaardig wezen zien?

Helaas vond ik bij mezelf alleen de lusten van een dominant mannetje, een energieke zaadcel.

In feite begeerde ik macht en roem, en vrouwen.

Daarom begon ik in mezelf gevoelens van liefde en toewijding te fabriceren.

Hier komt een parabel over Hans en Grietje van pas.

Hans begeerde Grietje, omdat ze in een paleis woonde waar hij, een kale jonker, moeilijk binnenkwam.

Of omdat zij hem een bovenaardse schoonheid leek, te hoog voor hem, de smeerkees.

Grietje begeerde Hans, omdat ze hem vond uitsteken boven andere vrijers.

Maar eigenlijk omdat ze haar gebreken kende en het haar trots vleide dat hij haar had uitgekozen.

Dus volgden het huwelijk en een liefde, die wezenlijk twee eenzaamheden was, waaronder beiden leden, en ten slotte scheidden ze.

Zo kon het gaan, of niet.

In elk geval was een sceptische filosofie geknipt geweest voor mij,

omdat ze geen hogere kwaliteiten toeschrijft aan de mens,

noch aan de door de mensheid geschapen God.

Dan had ik in harmonie met mijn natuur geleefd.

Maar ik blijf herhalen: 'Ik geloof in God' en weet:
er is niets waarmee ik dat kan rechtvaardigen.

IK ZOU NU

Ik zou nu wijzer moeten zijn dan ik was.
Maar ik weet niet of ik wijzer ben.

Het geheugen ordent de geschiedenis van schaamten en vervoeringen.

De schaamten heb ik in mij opgesloten, maar het ogenblik van vervoering
door een zonnestraal op de muur, een triller van de wielewaal,
een gezicht, een iris, bundeltje gedichten, mens, duurt voort en
komt terug in luister.

Dat ogenblik tilt me uit boven mijn gebrekkigheid.

jullie op wie ik verliefd was, kom dichterbij, vergeef mij mijn schulden -
ik werd door jullie schoonheid betoverd.

Jullie waren niet volmaakt, maar voor mij konden die wenkbrauwvorm,
die buiging van het hoofd, die taal, koket maar terughoudend,
alleen toebehoren aan volmaakte wezens.

Ik zwoer eeuwig van jullie te houden, maar mijn vastberadenheid
verslapte.

Mijn weefsel is geweven van flakkerende blikken, het zou te weinig
zijn om een monument mee te omwinden.

Ik blijf achter met ongeschreven oden ter ere van vele vrouwen en
mannen.

Hun weergaloze dapperheid, zelfopoffering, toewijding
zijn samen met hen vergaan en niemand weet ervan.
Niemand weet het voor altijd en eeuwig.

Wanneer ik daaraan denk, heb ik een onsterfelijke Getuige nodig,
opdat hij het weet en het onthoudt, hij alleen.

‘IK’

Het wonderbaarlijke Ik dat van zichzelf houdt, Ik van mannen en
vrouwen, dat zichzelf in de spiegel aanbidt.

Hoeveel crème, lippenstift, pommade, stijfsel voor overhemden om
zichzelf voortreffelijk te kunnen vinden, om te schitteren.

Maar vlak achter de spiegel zijn de onzichtbare cosmetistes van de
Tijd aan het werk, ze leggen schaduwen van rimpels in de ooghoeken,
tekenen een uitdrukking van bitterheid om de mond.

Bestrooien het haar met as, veranderen wat eigen is in een anoniem
masker.

De spiegel dooft, de ogen zien bijna niets, wat is het moeilijk te geloven
dat we voor engelen een eenmalige gebeurtenis kunnen zijn en
geen cijfer in het uitvoeren van een universele wet.

*

Zonder de geringste twijfel: die twee in het Paradijs waren een eenmalige
gebeurtenis.

Denk eens aan! Niet onderworpen zijn aan enige wet van vergaan!

Noch aan de wet van oorzaak en gevolg.

Noch aan de wet van gespletenheid tussen wil en lichaam.

Het Ik bestond niet. Wat bestond was dromerij.

De Aarde die net uit de chaos opgekomen was.

Het heldergroene gras. De oever van de rivier, geheimzinnig.

En een hemel waar de zon liefde betekende.

DEGRADATIE

Onze hoge ideeën van onszelf worden omlaaggehaald
door een blik in de spiegel,
de onmacht van de ouderdom,
het inhouden van de adem in de hoop dat de pijn
niet zal terugkomen.

De onuitputtelijke veelheid van vernederde mensen,
en ook van andere sterfelijke wezens
die dat deemoediger lijken te dragen:
de valk wiens vlucht niet meer snel genoeg is om een duif in te halen,
de manke ooievaar, verbannen door zijn vluchtgenoten.
De keer van de seizoenen, het afdalen in de aarde.

Wat zeggen de hemelse machten hiervan?
Ze wandelen, ze kijken.
Wij hier, en daar het zogenaamde rijk van de Natuur.
Wat is erger? Bewustzijn of geen bewustzijn?
Natuurlijk, in het Paradijs hadden we geen spiegels.

RUE DESCARTES

Vorbei an der Rue Descartes
Ging ich hinab zur Seine, ein junger Bar bar auf Reisen,
Verschüchtert durch die Ankunft in der Hauptstadt der
Welt.

Es waren unserer viele: aus Jassy und Klausenburg,
Wilna und Bukarest,
Saigon und Marrakesch.
Wir schämten uns der Bräuche von zu Hause,
Von denen wir hier zu schweigen hatten:
Dass man in die Hände klatscht und das Gesinde kommt,
barfüssige Mädels,
dass man die Speisen teilt, dazu beschwörend singt,
dass im Chor gebetet wird von Herr und Knecht.

Die wolkenverhangenen Landkreise liefs ich hinter mir,
Betrat das Universale voller Bewunderung und
Sehnsucht.

Alsdann wurden viele getötet, aus Jassy und
Klausenburg, oder Saigon oder Marrakesch,
Weil sie zu Hause die Bräuche umstürzen wollten.

Alsdann eroberten ihre Kameraden die Macht,
Um im Namen schöner universaler Ideen zu töten.

Derweil verhielt sich die Stadt ihrer Natur gemäss,
Im Dunkeln tönte ihr kehliges Gelächter,
Sie buk lange Brote, in tönernen Krüge goss sie Wein,
Kaufte Fisch, Zitronen und Knoblauch auf den Märkten,
Gleichgültig waren ihr Ehre und Schmach und Grösse
und Ruhm,
All das war gewesen, hatte sich in Denkmäler verwandelt,
Die jemand darstellten, den man nicht kannte,
In kaum hörbare Arien oder Wendungen der Rede. (...)

RUE DESCARTES

Rue Descartes overstekend
liep ik omlaag naar de Seine, een jonge barbaar op reis,
verlegen nu hij was aangekomen in de hoofdstad van de wereld.

We waren met velen, uit Jassy en Kolosvar, uit Wilno en Boekarest,
uit Saigon en Marrakech,

en dachten blozend terug aan de gewoonten van thuis

waar je hier niemand iets van mocht vertellen:
het klappen in de handen naar het personeel,
de meid die blootsvoets kwam aanrennen,
het onder incantaties delen van de spijzen,
koorgebeden uitgesproken door huis en personeel tezamen.

Ik had bewolkte provincies achter me gelaten.
Ik trad het universele binnen, bewonderend, begerend.

Later werden velen uit Jassy en Kolosvar, Saigon of Marrakech, gedood,
omdat ze die gewoonten van thuis wilden afschaffen.

Weer later veroverden collega's van hen de macht, om te doden
in naam van mooie universele ideeën.

Intussen gedroeg de stad zich in harmonie met haar natuur,
met een lach uit haar keel liet ze zich horen in het donker,
ze bakte stokbrood en goot wijn in lemen kruiken,
kocht op de markten vis, citroen en knoflook,
onverschillig voor eer en schande, grootheid en glorie,
omdat het allemaal eerder was gebeurd, en veranderd
in standbeelden, waarvan niemand wist wie ze voorstelden,
in nauwelijks hoorbare aria's of wendingen van de taal.

Opnieuw leun ik met mijn elleboog op het ruwe graniet van de kade,
alsof ik ben teruggekomen van een tocht door onderaardse landen
en in het licht opeens het draaiend wiel van de seizoenen zie,
daar waar imperia zijn gevallen en zij die leefden zijn gestorven.

En de hoofdstad van de wereld is niet meer hier of ergens anders.
De afgeschafte gewoonten zijn allemaal in ere hersteld.
En ik weet nu dat de tijd van de menselijke generaties niet lijkt op de tijd van de Aarde.

Wat mijn ernstige zonden betreft - één herinner ik me het best:
toen ik een keer over een bospad langs een beek liep
gooide ik een grote steen naar een ringslang, opgerold in het gras.

En wat mij in mijn leven gebeurde was de terechte straf
die vroeg of laat hem die het verbod schendt - treft.

Berkeley, 1980

Miłosz, Czesław, Gedichten. Gekozen, vertaald en van nawoord voorzien door Gerard Rasch, Amsterdam Antwerpen 2003 (Atlas)